

HRVATSKI I SRPSKI MEDIJI O RATNIM ZBIVANJIMA 1991. S POSEBNIM OSVRTOM NA SITUACIJU U SLAVONIJI

Ivić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:416017>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

**HRVATSKI I SRPSKI MEDIJI O RATNIM
ZBIVANJIMA 1991. S POSEBNIM OSVRTOM NA
SITUACIJU U SLAVONIJI**

IVANA IVIĆ

Split, 2023.

Odsjek za povijest

Studij: Povijest, Hrvatski jezik i književnost

Predmet: Hrvatska povijest nakon 1945.

**HRVATSKI I SRPSKI MEDIJI O RATNIM
ZBIVANJIMA 1991. S POSEBNIM OSVRTOM NA
SITUACIJU U SLAVONIJI**

Student:

Ivana Ivić

Mentor:

prof. dr. sc. Aleksandar Jakir

Split, rujan 2023.

Sadržaj	
1. Uvod.....	1
2. Napetosti 1990. i u prvoj polovini 1991. godine	3
3. Domovinski rat 1991. na prostoru Slavonije.....	7
3.1. Situacija u istočnoj Slavoniji	7
3.2. Srpska agresija na zapadnu Slavoniju	9
4. Hrvatski mediji o Domovinskom ratu u Slavoniji 1991.....	12
4.1. Tiskani mediji	14
4.1.1. <i>Globus</i>	14
4.1.2. <i>Glas Slavonije</i>	15
4.1.3. <i>Slobodna Dalmacija</i>	17
4.1.4. <i>Virovitički list</i>	20
4.1.5. <i>Brodski list</i>	21
4.2. Radio.....	23
4.2.1. <i>Hrvatski Radio Vukovar</i>	23
5. Srpski mediji o ratu u Slavoniji 1991.	25
5.1. Tiskani mediji	27
5.1.1. <i>Politika</i>	27
5.1.2. <i>Vreme</i>	29
5.1.3. <i>Politika Ekspres</i>	29
5.1.4. <i>Večernje novosti</i>	32
5.2. Televizija.....	35
5.2.1. <i>Radio-televizija Srbije (RTS)</i>	35
5.3. Radio.....	39
5.3.1. <i>Radio Beograd</i>	39
6. Zaključak	43
7. Literatura	45
Sažetak.....	50
Abstract.....	52

1. Uvod

Temelj moderne i suverene Republike Hrvatske nedvojbeno je Domovinski rat. Tim četverogodišnjim sukobom, u kojem je proliveno mnogo krvi i podnijeta velika žrtva hrvatskog naroda, ostvaren je stoljetni hrvatski san – vlastita slobodna država. Jedna od pokrajina najteže pogođena ratom 1991. godine bila je Slavonija, a upravo tamo su se dogodili jedni od prvih sukoba kojim je i započeo Domovinski rat, a to su napad na policijsku postaju u Pakracu te masakr dvanaest hrvatskih policajaca u Borovu Selu. Čitava Slavonija, a pogotovo grad Vukovar i njegova okolica, bili su izloženi više mjeseci dugim i uzastopnim napadima agresorske vojske te brojnim počinjenim zločinima. Dok je grad za Hrvate proživljavao svoje najteže dane i padao u ruke agresora, srpske su snage taj pothvat imenovale „oslobođenjem“ grada iz ustaških ruku.

Osnova ovoga rada je prikaz ratnih sukoba 1991. godine na prostoru Slavonije, i to iz dviju perspektiva obiju zaraćenih strana – perspektive Hrvatske s jedne strane, te Srbije s druge strane. Upravo to je i fokus ovoga rada – na temelju različitih vrsta medija prikazati na koje su se načine u javnost plasirale vijesti o aktualnim događanjima na hrvatskim bojišnicama. Oni su odabrani na temelju količine informacija koje su objavljivane tijekom 1991. godine, a da su svojim sadržajem vezane za teritorij Slavonije. Stoga se unutar središnjega dijela rada ponajviše ističu tiskani mediji, među kojima su hrvatski *Globus*, *Glas Slavonije*, *Slobodna Dalmacija*, *Virovitički List*, *Brodski list*, te srpski *Politika*, *Vreme*, *Politika Ekspres* i *Večernje Novosti*. Iz ovih su novina izdvojeni članci u kojima je vidljiv odnos i način plasiranja informacija o ratu u javnost. Moj fokus bio je usmjeren i na radio, među kojima su istaknute reportaže *Hrvatskog radija Vukovar* kao lokalnog radija koji je svoje slušatelje svakodnevno informirao o događanjima za vrijeme tromjesečne opsade grada Vukovara te motivirao i ohrabrivao za daljnja događanja; i *Radija Beograd* koji je o istim tim događanjima govorio iz drukčije perspektive. U radu je također prikazano i djelovanje *Radio-televizije Srbije*, najpoznatije medijske kuće Srbije, koja je uz pomoć kamere i svojih reportera prikazivala brojne priloge o stanju u ratu. Pri tom možemo istaknuti *Dnevnik* kao emisiju koja u javnost objavljuje najvažnije informacije toga dana.

Na taj je način moguće sagledati kako obje strane govore o istim događajima i koliko je zapravo važna i velika uloga medija u takvim situacijama. Mediji su u to vrijeme bili pod kontrolom državnoga vrha i glavna uloga nije im bila objektivno izvještavanje i informiranje o

aktualnim događanjima, nego razvoj ratne propagande. Nedvojbeno je da svaka „strana“ štiti politiku svoje države, te da se razvija politika „mi protiv njih“, a upravo će to biti prikazano u jednom od poglavlja ovoga rada. Pomoću ratne propagande, što će biti i prikazano u ovom radu, nastojalo se obeshrabriti i demoralizirati neprijatelja te o njemu stvoriti izrazito negativan stav. Takav je rad bio potpuno uspješan te je utjecaj na populaciju koja gleda, čita ili sluša te medije bio jako velik i njegovo je djelovanje bilo jako brzo. S druge strane, ti su isti mediji imali ulogu motivirati svoje vlastite građane i vojnike na obranu svojih težnji i ciljeva, u ovom slučaju Republike Hrvatske za Hrvate i Velike Srbije za Srbe. Jedna od „taktika“ kojom se službe bio je govor mržnje uz pomoć kojega se nastojalo oslabiti neprijatelja, u ovom slučaju Hrvate. U radu će također biti prikazani događaji koje su srpski mediji i državni vrh izmislili kako bi negativno utjecali na motivaciju, emocije i snagu hrvatske vojske i građanstva. Na tome se posebno temelji knjiga *Reči i nedela*¹ srpskih autora, koji su demantirali vlastite novinare toga vremena.

¹ Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.). *Reči i nedela: Pozivanje ili podsticanje na ratne zločine u medijima u Srbiji 1991. – 1992.* Beograd: Centar za tranzicione procese.

2. Napetosti 1990. i u prvoj polovini 1991. godine

Smrću Josipa Broza Tita 4. svibnja 1980. godine počinje kraj Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ).² U godinama koje su uslijedile, Jugoslavija je zahvaćena velikom ekonomskom krizom, čiji je rezultat nedostatak robe svih vrsta, od benzina i hrane, pa sve do lijekova. Zahvaljujući krizi raste stopa nezaposlenosti te opada proizvodnja i trgovina, a jedino što se povećavalo bila je stopa inflacije. U to je vrijeme premijerka Jugoslavije bila Milka Planinc te je njezinu vladu obilježilo „stezanje remena“, odnosno podjela bonova stanovništvu kojima se nastojalo uvesti pravednu potrošnju u općoj nestašici.³ Vlada je pokušala napraviti nekakav kompromis, no stanje unutar većine grana gospodarstva bivalo je sve gore. Reforme koje je provodila Milka Planinc zaustavljene su 1985. godine, zbog optužbi da je dolijevala dohodak iz gospodarstava nerazvijenih Republika i Srbije u Hrvatsku i Sloveniju, zbog čega je na kraju podnijela ostavku.⁴ Nakon nje, premijer je postao Branko Mikulić, koji je napadnut od strane Srbije, zbog čega je ubrzo i on dao ostavku. Na njegovo mjesto dolazi Ante Marković, koji je tijekom prvih šest mjeseci 1990. godine uspio smanjiti inflaciju i inozemne dugove Jugoslavije.⁵

Krajem 80-ih godina, komunizam kao svjetski proces počinje ubrzano propadati, a to u zapadnim republikama SFRJ vodi do osnivanja nekomunističkih političkih organizacija.⁶ Na taj se način rađa novi krug – demokracija i višestranačje. To je vrijeme osnivanja brojnih stranaka na hrvatskoj političkoj sceni, a među prvima je bila Hrvatska socijalno-liberalna stranka, odnosno HSLS. Najjača, a ujedno i najvažnija hrvatska politička stranka iz razdoblja nastanka današnje hrvatske države je Hrvatska demokratska zajednica, tj. HDZ, čiji je predsjednik bio dr. Franjo Tuđman. On je također demokratskim putem 30. svibnja 1990. godine izabran za predsjednika Predsjedništva SRH, a njegov je HDZ imao apsolutnu većinu u Saboru. Na naslovnici *Vinkovačkog lista* podebljanim je slovima pisalo: *Ovaj datum bi trebao trajno i svake godine označavati tisućljetnu težnju za suverenitetom, samostalnošću i vlastitom državom. Suverenitet i vlastita prepoznatljiva politika u cilju oživotvorenja nacionalnih interesa hrvatskog naroda i interesa svih građana Republike Hrvatske bile su odrednice nove hrvatske*

² Goldstein, I. (2011.). *Povijest Hrvatske 1945-2011.* sv. 2. Split: Slobodna Dalmacija. Str 72.

³ Milanović, T. (2011). Kriza 1980-ih u Jugoslaviji i međunarodni pogledi. *Rostra*, 4. (4.), str. 86. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/169546>

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.* str. 87.

⁶ Marijan, D. (2013.) *Obrana i pad Vukovara.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest. Str. 43.

politike.⁷ Taj se dan, od 1. siječnja 2020. godine obilježava kao Dan državnosti Republike Hrvatske. S druge strane političkog stola, kao glavni protivnik demokratskim promjenama u Hrvatskoj javlja se Srpska demokratska stranka (SDS), čiji su članovi ujedno i bojkotirali konstituirajuću sjednicu Sabora. Usprkos zaoštavanju međunacionalnih odnosa i ozbiljnom narušavanju javnog reda i mira, dotadašnje republičko vodstvo omogućilo je da se proces demokratizacije i promjene vlasti u Hrvatskoj provede na miran, demokratski način.⁸ Gotovo dva mjeseca poslije konstituiranja Hrvatskog sabora, točnije, 25. srpnja, usvojeni su amandmani na Ustav SRH, a njime je iz imena države uklonjen pridjev „socijalistička“ te su utvrđeni novi grb i zastava Republike Hrvatske.⁹

U to vrijeme diljem zemlje jača želja Hrvata za stvaranjem vlastite države uz pružanje otpora Miloševićevoj ideji Velike Srbije i tadašnjoj srpskoj političkoj agresiji. Ta velikosrpska ideja osmišljena je još u 19. stoljeću, a sastojala se od dva plana: prema prvom planu trebalo je sačuvati SFRJ uz bitna smanjenja ovlasti Republika tako da se ukinu federalističke odredbe Ustava iz 1974. godine i da se stvori strogo centralizirana unitarna država.¹⁰ Drugi je plan u početku držan u tajnosti te se trebao realizirati samo u slučaju da prvi plan ne uspije. Prema njemu, iz Jugoslavije je trebalo „ispustiti“ Sloveniju i Hrvatsku i pripojiti ih „srpskim zemljama“ na teritoriju drugih Republika i na taj način stvoriti željenu Veliku Srbiju (na liniji razgraničenja Virovitica-Pakrac-Karlovac-Ogulin-Karlobag).¹¹ U skladu s velikosrpskom politikom Beograda, početkom 1990. godine u SR Hrvatskoj organizirali su se brojni mitinzi pod nazivom „događanja naroda“ na kojima su se okupljali Srbi iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije.¹² U jedan od protuhrvatskih političkih mitinga pretvorilo se vjersko (pravoslavno) slavlje održano 9. srpnja 1989. godine na Kosovu polju kod Knina.¹³ Na tom se skupu iskazivalo srpski nacionalizam, pri čemu je uhićeno 14 mitingaša, što su srpski mediji iskoristili kao prikaz da Srbi u Hrvatskoj nemaju nikakvih nacionalnih prava.¹⁴ Na daljnjim skupovima jača govor mržnje te se Hrvate imenuje ustašama, a o Tuđmanu se govori kao o fašistu koji želi provesti genocid nad srpskim stanovništvom.¹⁵ Na takvim demonstracijama

⁷ „Naslovnica- Obljetnica izbora“, Vinkovački list, 26. travnja 1991.

⁸ *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata. Str 32.

⁹ Nazor, A (2008). *Grad je bio meta: bolnica, dom umirovljenika...* Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata. str. 21.

¹⁰ Žunec, O. (1998). Rat u Hrvatskoj 1991.-1995. Prvi dio: Uzroci rata i operacije do sarajevskog primirja. *Polemos, I* (1), str. 60. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/202398>

¹¹ *Ibid.*

¹² Nazor, A (2008.) str 19.

¹³ Nazor, A. (2011.) Str. 25.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Garde P. (1996.) *Život i smrt Jugoslavije*. Zagreb: Ceres-ZIRAL. str. 277.

posebno su se isticali portreti novog, svesrpskog vođe, Slobodana Miloševića te su se tako često isticale i zastave Srbije i Jugoslavije. Na suprotnoj, hrvatskoj strani također su organizirani mitinzi na kojima se slavila pobjeda HDZ-a i njegova predsjednika dr. Franje Tuđmana.

Situacija je eskalirala proglašavanjem neovisnosti tzv. „Srpske autonomne oblasti Krajine“ (SAO Krajine), i to od strane jedanaest općina u okolici grada Knina koje su bile naseljene većinski srpskim stanovništvom. U kolovozu iste godine pobuna Srba obilježena je raznim incidentima, poput blokiranja cesta (tzv. *balvan-revolucija*) kojim je hrvatski jug odsječen od ostatka zemlje. Svi cestovni putevi na području Knina, Benkovca, Titove Korenice i njihove okolice su bili blokirani balvanima i kamenjem, naravno uz prisutnost naoružanih osoba.¹⁶ Do tih je blokiranja cesta došlo zbog toga što je, iz sigurnosnih razloga (pojava naoružanih građana srpske narodnosti uoči „referenduma o srpskoj autonomiji“) Ministarstvo unutarnjih poslova RH preuzelo oružje namijenjeno pričuvnom sastavu MUP-a RH u policijskim postajama u Dalmaciji i Lici, odnosno na onom prostoru gdje se pojavljivala opasnost od oružane pobune Srba.¹⁷ To je jedan od prvih činova nasilja koji će eskalirati u kasniji ratni sukob. Na određenim punktovima javljaju se naoružani srpski civili koji su podupiratelji „referenduma o srpskoj autonomiji.“¹⁸ Pobuna je također proširena i na teritorij Slavonije. Tamo je grad Vukovar imao istu ulogu kakvu je Knin imao u zapadnom dijelu Hrvatske. Ondje je u siječnju počela akcija za stvaranje Srpske autonomne oblasti u istočnoj Slavoniji te je u Šidskim Banovcima 7. siječnja osnovano Srpsko nacionalno vijeće za Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem, koje se ujedno proglasilo i legitimnim tijelom Srba na istom tom prostoru.¹⁹ U to vrijeme hrvatska policija nastoji uspostaviti brojne policijske postaje i iz postojećih povući do 60% naoružanja pričuvnog sastava postaje. Zadaća hrvatske policije također je bila intervenirati i kontrolirati krajeve pod kontrolom lokalnih Srba, a zbog toga dolazi do nasilnih incidenata, najčešće u vidu napada na policijske stanice. Prvi među njima izbijaju 2. ožujka 1991. u Pakracu, a prvi stvarni sukob dogodio se 31. ožujka na Plitvicama, u kojem je bilo i žrtava (*Krvavi Uskrs*).²⁰ U svibnju sukobi i atentati postaju sve brojniji pa je tako 2. svibnja u Borovu Selu (naseljeno većinski srpskim stanovništvom) došlo do pokolja dvanaest hrvatskih policajaca (iz zasjede).

¹⁶ Nazor, A (2008.) str.23

¹⁷ Nazor, A (2011.) str. 40.

¹⁸ Nazor, A (2008.) str.23

¹⁹ Marijan, D. (2013.) str. 49.

²⁰ Garde P. (1996.) str. 296.

Sukladno tome, prvi predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman je još 25. travnja 1991. godine raspisao referendum na kojem su Hrvatima ponuđene dvije opcije – savez suverenih država prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije, ili ostanak u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi prema prijedlogu Republike Srbije i SR Crne Gore.²¹ Uz glasanje za ili protiv, hrvatski su građani 19. svibnja pristupili referendumu, glasajući sa 94,24% za savez suverenih država i 92,18% za napuštanje Jugoslavije. Na temelju tih rezultata Republika je Hrvatska 25. lipnja 1991. godine proglašena samostalnom i suverenom državom. Isti dan kao i Hrvatska, i Slovenija je proglasila svoju neovisnost. No, samo dva dana nakon toga, Skupština SFRJ te odluke proglašava nevažećima te stavlja JNA u najvišu pripravnost te uz pomoć njih započinju rat sa Slovencima. Taj je sukob doveo do intenziviranja ratnih sukoba na teritoriju Republike Hrvatske.

²¹ Marijan D. (2016.). *Domovinski rat*. Zagreb: Despot Infinitus d.o.o. str. 20.

3. Domovinski rat 1991. na prostoru Slavonije

3.1. Situacija u istočnoj Slavoniji

Dok je na području Knina 1990. godine srpski nacionalizam u isto vrijeme i jačao i tresao tadašnju političku scenu Hrvatske, na teritoriju istočne Slavonije ništa nije naslućivalo da bi se tako nešto moglo razviti i ondje. Teritorij samoproglašene *Srpske autonomne oblasti Krajine* u početku je bio ograničen na 11 općina sa većinski srpskim stanovništvom u okolici Knina. No ubrzo dolazi do povećanja tog teritorija na način da im se pridodalo izvanjske, manje srpske enklave te krajeve u kojima Srbi nikada nisu bili većinski zastupljeni, poput istočne Slavonije i Baranje.²² Na taj je način velikosrpska ideja, pod podrškom predsjednika Srpskog geografskog društva i njegovog predstavnika Jovana Ilića dosegla višu razinu. Točnije, Ilić je smatrao da je *sadašnja hrvatska vlast proustaška i nemilosrdno se obračunava sa srpskim narodom te da bi bilo pravedno da se Srbiji pripoji znatniji deo istočne Slavonije... U tom delu Slavonije bili bi Vinkovci, Vukovar i Osijek... da bi se i urbani Srbi iz Zagreba, Rijeke i drugih hrvatskih gradova imali gde preseliti jer ne bi bilo celishodno smeštati ih u sela, kao ni u gradove u Srbiji.*²³ Hrvatska vlast u početku nije činila ništa, ponajviše iz jednog razloga: da je se ne bi povezalo s poticanjem napada na Srbe. Tada se na scenu uspinju srpski mediji koji izvještavaju o pripremanju Hrvata na rat uvozom velike količine stranog oružja, što nije bilo u potpunosti istinito, zato što u to vrijeme Hrvatska još nije imala svoju vlastitu vojsku (hrvatske snage bile su većinom one policijske, a vojska je stvorena tek u rujnu). Kako se u to vrijeme počelo organizirati brojne mitinge, događale su se i brojne rasprave za i protiv istih. Protiv mitinga i prozivanja rukovodstava Hrvatske bile su neke mjesne zajednice s većinskim hrvatskim stanovništvom.²⁴ Situaciju je dodatno pogoršala pobjeda HDZ-a na izborima, što je stanovništvo srpske nacionalnosti protumačilo kao pobjedu *ustaštva* i da slijedi ponavljanje 1941. godine.

Glavni fokus vojne operacije Jugoslavenske narodne armije (JNA) bio je usmjeren prema istočnoj Slavoniji. Ovo područje je imalo važnost jer je bilo blizu granice sa Srbijom, što je omogućilo JNA sigurnu podršku i logističku pomoć iz Srbije. Obranu tog područja s

²² Klemenčić, M. (1993). VELIKOSRPSKA TERITORIJALNA POSEZANJA. Društvena istraživanja, 2 (2-3 (4-5)), str.298. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/32530>

²³ *Ibid.* str. 300.

²⁴ Marijan, D. (2013.) str. 43.

hrvatske strane vodila je Operativna zona Osijek. Također, formirana je operativna grupa imenom Vukovar-Vinkovci-Županja koja se sastojala od lokalnih brigada, a kasnije su se pridružile i nove snage. Za taj je prostor određeno ustrojavanje jedne djelatne brigade i četiri pričuvne, koje su bile ustrojavane po policijskim upravama (dvije u osječkoj, a po jedna u slavonskobrodskoj i vinkovačkoj upravi).²⁵ Ubrzo na taj prostor pristiže pojačanje Zbora narodne garde. S druge strane, s teritorija Republike Srbije djelovale su snage JNA, poput Novosadskog korpusa i 1. proleterske gardijske mehanizirane divizije. Njihova je zadaća bila probiti se kroz istočnu Slavoniju i povezati se sa snagama Banjalučkog korpusa kod Okučana u zapadnoj Slavoniji, kako bi nastavili prema unutrašnjosti Hrvatske. Međutim, ova operacija JNA nije uspjela jer su hrvatske snage uspjele odoljeti napadu i na kraju su slomile taj pokušaj. U to se vrijeme po selima, posebice onima oko Vukovara i Osijeka postavljaju barikade i čuvaju straže. Policijske su ophodnje u redovnim kontrolama uočavale nenaoružane straže u selima s većinski srpskim stanovništvom, iako nisu imali dokaza, vjerovalo se da su oficiri JNA i Teritorijalne obrane naoružavali te ljude.²⁶ Uz barikade, u tim su se mjestima palile i hrvatske zastave te su slučajni prolaznici zaustavljani i maltretirani. Do prvih oružanih sukoba dolazi nakon oslobođenja Gorana Hadžića i Borivoja Savića iz pritvora (bilo je dogovoreno da će za njihovo oslobođenje zauzvrat ukloniti barikade, što nije ispoštovano). Napetosti su bile velike i prije, odnosno pri njihovom uhićenju nakon napada na Plitvicama, nakon čega su u Borovom Selu napadnute tri službene policijske ophodnje.

Nakon što je Sabor Republike Hrvatske 21. veljače 1991. godine usvojio *Rezoluciju o prihvaćanju postupka za razdruživanje SFRJ*, Srpsko je nacionalno vijeće već pet dana kasnije (26. veljače) usvojilo *Deklaraciju o suverenoj autonomiji srpskog naroda Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema*, kojom se Srbi iz navedenih područja proglašavaju neodvojivim dijelom „suverenog srpskog naroda koji živi u Jugoslaviji.“²⁷ Već početkom ožujka okolica i sam grad Vukovar postaju izuzetno opasno područje, a glavne mete napada bile su policijske postaje, pa je na taj način napadnuta i policijska postaja u Dalju, u noći s 9. na 10. travnja.

Dana 2. svibnja počinjen je masakr dvanaest hrvatskih policajaca u Borovu Selu. To je bio prvi pravi primjer da srpske snage ne namjeravaju poštivati bilo koji od međunarodnih zakona koji zabranjuju i kažnjavaju zločinačke pothvate.²⁸ Bilo je jasno da je njihov glavni cilj bio kroz primjenu nasilja, masakra, deportacija i progona nesrpskog stanovništva stvoriti etnički

²⁵ *Ibid.* str 72.-73

²⁶ *Ibid.* str. 46-47.

²⁷ *Ibid.* str. 50.

²⁸ Valentić M. (2010.) *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest. Str. 114.

homogenu Veliku Srbiju. Najistočniji hrvatski grad, Ilok, samo je jednom bio na meti agresorske vojske (8. srpnja 1991.), kada su neprijateljske snage pobjegle natrag preko mosta 25. maj u Bačku Palanku nakon što su im hrvatske snage uništile jedan od tenkova u koloni.²⁹ To je bio prvi uništen neprijateljski tenk u Domovinskom ratu, a uništio ga je Zoltan Hadrava. Otprilike mjesec dana kasnije počinju oružani napadi na grad Vukovar, ponajviše od strane operativnih grupa JNA pod imenom *jug* i *sjever*, koje su za zadaću imale okružiti grad, što je i ostvareno osvajanjem Marinaca (selo između Vinkovaca i Vukovara).³⁰ Opsada grada trajala je 87 dana. Dana 2. studenoga obrana grada je presječena na dva dijela, nakon čega je situacija u gradu pogoršana, sve do 18. studenoga kada je grad i pao u ruke neprijateljskih snaga.³¹ Tri dana prije pada Vukovara, JNA napada područje Županje i zauzima Lipovce, Apaševce i Podgrađe, a 24. studenoga napadnuto je Laslovo, selo čijom je opsadom ugrožen položaj Osijek i otvoren put prema Đakovu. U Osijeku je tenkovska postrojba otvorila vatru prema civilima, rezultirajući ranjavanjem 17 nenaoružanih građana i prouzročivši značajnu materijalnu štetu.

3.2. Srpska agresija na zapadnu Slavoniju

Zapadna Slavonija obuhvaća prostor nekadašnjih općina Daruvar, Grubišno Polje i Pakrac na području Ilove, a na posavskom dijelu prostor Novske i Nove Gradiške.³² Na tom području stanovništvo srpske nacionalnosti obuhvaća jednu četvrtinu ukupnog stanovništva. Napor kninskih pučista da pobunu za Veliku Srbiju prenesu preko rijeke Save među Srbe na tom prostoru nije nailazio na dovoljno velik odaziv dobrovoljaca. Godine 1991., podržani od strane velikosrpskih nacionalista i Jugoslavenske narodne armije (JNA), pobunjenici su se digli protiv hrvatske vlasti. Kako bi tenzije bile još jače, 12. kolovoza je na tom području proglašena Srpska autonomna oblast Zapadna Slavonija, koja je kasnije postala dio tzv. „Republike Srpske Krajine“.

²⁹ Filipi, M. (2006.) *Na istočnom pragu domovine*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata. Str. 140.

³⁰ Nazor, A. (2008.) *Grad je bio meta: bolnica, dom umirovljenika ...* Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata. Str. 126.

³¹ *Ibid.* str. 129.

³² Lucić J. (gl. ur.) (2013.) *I. gardijska brigada Hrvatske vojske – Tigrovi*. Zagreb: Udruga ratnih veterana 1. gardijske brigade – Tigrovi. str. 170.

Taj je prostor pokušao osvojiti Banjalučki korpus JNA (5. korpus) koji je 18. kolovoza prešao rijeku Savu kod Nove Gradiške te je svoju tampon-zonu postavio kod Okučana.³³ Njegove su snage usmjerene prema naseljima između Okučana i Pakraca u kojima je živjelo stanovništvo srpske nacionalnosti, što je bio jedan od prvih zadataka korpusa. Njegova druga zadaća bila je potpuno prekinuti cestovni i željeznički promet od Zagreba prema istočnoj Slavoniji i hrvatskom Podunavlju, dok je treći cilj bio spojiti se sa snagama JNA u Bjelovaru, Koprivnici, Varaždinu i tako izvesti adaptaciju Hrvatske na novoj zapadnoj granici Velike Srbije po crti Virovitica-Popovača-Sisak.³⁴ Dio JNA se u vrijeme prvih sukoba povlačila iz Slovenije, i imala se namjeru spojiti sa snagama koje su u to isto vrijeme bile raspoređene na području Bosanske Gradiške i tako presjeći Hrvatsku na crti Virovitica – Pakrac – Karlovac - Karlobag.³⁵ Potrebno je naglasiti kako su neprijateljske snage imale potporu snaga iz Makedonije i iz Bosne i Hercegovine, tzv. „Bosanske Krajine“.

Hrvatske su snage djelovale u tri Operativne zone. Prva je obuhvaćala prostor Nove Gradiške, a bila je uključena u Operativnu zonu Osijek; područje Pakraca i Lipika bilo je unutar Operativne zone Bjelovar; a područje oko Novske unutar Operativne zone Zagreb.³⁶ Uz mnoštvo brigada Hrvatske vojske na zapadnoslavonskom bojištu bile su uključene i satnije za posebne namjene Policijske uprave Kutina, kao i skupine pripadnika HOS-a.³⁷ Ključnu ulogu na tom prostoru odigrala je 1. gardijska brigada Zbora narodne garde – Tigrovi.

Veliki problem za novoosnovanu hrvatsku vlast bio je nacionalni sastav policije u kojem su brojčanu i dominantnu ulogu imali policajci srpske narodnosti.³⁸ Zbog događanja toga vremena, nije se znalo hoće li ti policajci (milicajci) ostati odani hrvatskoj policiji ili će stati na stranu srpskih pobunjenika. Ostavši bez oružja Teritorijalne obrane, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske u ljeto 1990. godine raspisuje natječaj prema kojem prima 1700 kandidata koji bi trebali proći policijsku izobrazbu, a zatim bi bili raspoređeni po policijskim postajama širom Republike Hrvatske.³⁹ Na taj je način 5. kolovoza 1990. započeo prvi dvomjesečni tečaj za izobrazbu novih policijskih službenika, nazvan „Prvi hrvatski redarstvenik“.⁴⁰ Sukladno tome, JNA pokušava naći bilo kakav povod za početak vojnih akcija

³³ Valentić M. (2010.) str. 174.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Lucić J. (gl. ur.) (2013.) str. 172.

³⁶ Nazor, A. (2008.) str. 130.

³⁷ *Ibid.* str. 132

³⁸ Škvorc, Đ. (2009). ZAPADNA SLAVONIJA UOČI I U DOMOVINSKOM RATU DO STUDENOGA 1991. GODINE. Cris, XI (1), str 118.. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/52163>

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Nazor, A. (2011.) Str. 40.

Tenzije su porasle nakon što su zastupnici srpske nacionalnosti u općinskoj skupštini općine Pakrac 22. veljače 1991. godine izglasali odluku o pristupanju općine Pakrac SAO Krajini.⁴¹ Odmah nakon te odluke, provedena je ilegalna mobilizacija pričuvnih pripadnika srpske nacionalnosti, koji su napali i razoružali šesnaesticu policajaca hrvatske nacionalnosti, zatočivši ih u policijskoj postaji. Taj je policijski udar izveden u noći s 1. na 2. ožujka u Pakračkoj postaji. Uz pomoć srpskih ekstremista s gradskih ulica razoružali su policijske kolege (Hrvate) i nasilno proveli odluku o pripajanju Pakraca srpskoj paradržavi u Hrvatskoj.⁴² MUP RH je poslao posebne jedinice iz Lučkog i PU Bjelovar koje su na mjesto pobune stigle u 5 sati ujutro te su iznimno brzo izvele protuudar, zauzeli grad i uhitili vodstvo pobune.

Od sredine kolovoza na prostoru zapadne Slavonije pobuđuju se masovne pobune srpskog stanovništva lokalnih sela. Na cestama su postavljene brojne barikade koje sprječavaju odvijanje prometa na prometnicama koje vode prema Požegi, Virovitici, Slatini i Našicama; također miniraju dalekovode, zatvaraju vodovode te otimaju i zarobljavaju civilno pučanstvo odvođeci ih u logore.⁴³ U obrani Novske načelnik Glavnog stožera izdao je zapovijed: „Ne dozvoliti daljnji prodor neprijateljskih snaga na glavnom pravcu u zahvatu autoputa i puta Okučani – Gornji Rajić – Novska i iz pravca Jasenovca prema rijeci Ilovi i Zagrebu.“⁴⁴ Stanje se mijenja u rujnu, nakon oslobođenja vojarni i skladišta oružja, kao i dolaskom novoustrojenih postrojbi tijekom listopada. Na taj se način otvaraju mogućnosti za uspjeh u oslobodilačkim operacijama koje su uslijedile u prosincu.

Jedna od izvedenih operacija velike važnosti bila je operacija *Orkan '91*, koja je bila izvođena u dvije faze: prva je faza izvedena od 29. listopada do 7. prosinca 1991. godine te su njome oslobođeni Bair, motel Trokut, Laska, Popovac, Brezovac, Livađane, Gornje i Donje Kričje, dok su teške i neuspješne borbe vođene za mjesta Voćaricu i Jazavicu; druga faza provedena je od 7. prosinca 1991. do 3. siječnja 1992. godine kada su oslobođena mjesta Korita, Jagma, Gornja i Donja Subocka, a Kovačevac Čaglički i Rajčići nisu oslobođeni.⁴⁵

⁴¹ Škvorc, Đ. (2009). str. 106.

⁴² Runtić D. (2013.) *Vukovar i istočno bojište: Domovinski rat*. Vinkovci – Raslina: Biblioteka Domovinski rat. Str. 107

⁴³ Škvorc, Đ. (2009). str. 119.

⁴⁴ Lucić J. (gl. ur.) (2013.) str. 179.

⁴⁵ *Ibid.* str. 194.

4. Hrvatski mediji o Domovinskom ratu u Slavoniji 1991.

Novinarstvo u ratnim uvjetima je jedan od onih primjera u kojima se vidi koliko je stvaran utjecaj medija na javnost i na koji način se oblikuje javno mnijenje.⁴⁶ Dolaskom HDZ-a na vlast u Hrvatskoj, političko vodstvo preuzima kontrolu nad medijima, prekršivši obećanje dano u svojoj političkoj kampanji - da će svim medijima biti omogućena sloboda govora. Ubrzo su na važne pozicije u medijskim kućama dovedeni članovi stranke. Uvedena je djelomična kontrola medija pri čemu se kritike upućene predsjedniku dr. Franji Tuđmanu smatraju antidomoljubljem. Na taj način HDZ i Tuđman preuzimaju dotadašnju ulogu SKH prema glavnim medijima s time da sada, za razliku od SKH, promoviraju otpor srpskom nacionalizmu i veličaju hrvatstvo.⁴⁷

Tijekom Domovinskog rata 1991. godine, hrvatski su mediji intenzivno izvještavali o događanjima u Slavoniji. I hrvatska i srpska strana medija širile su mentalitet „mi protiv njih“ među svojim populacijama.⁴⁸ Izvješća su se fokusirala na napetosti, sukobe i trenutnu situaciju na terenu. Težište se nije stavljalo na iznošenje činjenica i objektivno izvještavanje, nego se pristupilo ratnoj propagandi.⁴⁹ Ratna propaganda kao dio psihološkog rata za cilj ima obeshrabriti i demoralizirati neprijatelja, osigurati potporu za rat vlastitih građana, moralizirati ih za borbu i kreirati negativan stav prema neprijateljskoj strani.⁵⁰

Mediji su često prenosili informacije o napadima na hrvatske gradove i naselja, kao i o borbi za teritorij, ali isto tako su prikazivali napade na civilno stanovništvo, razaranje i humanitarne situacije upravo da bi se pokazala stvarnost ratnog okruženja i patnje ljudi. Uz to, mediji su često prenosili apel za međunarodnom pomoći i osuđivali nasilje i kršenje ljudskih prava. Oni su također igrali ulogu u podizanju nacionalnog ponosa, motiviranju građana i promoviranju zajedničkih napora za obranu domovine. Isto tako, mediji su oni koji su promicali ljubav prema domovini, poticali na nacionalni ponos i dopirali do građana u njihovim skloništim. Ima trenutaka kada su oni praktički jedina veza ljudi zarobljenih u podrumima s

⁴⁶ Labaš, D.; Barčot, M. (2013.) Mediji i rat – etički izazov. Tiskovni mediji u Domovinskom ratu na primjeru Vukovara 1991.. // Vukovar '91 – Istina i/ili osporavanje (između znanosti i manipulacije)/ Živić, D.; Špoljar Vržina, S. Lupis, Vinicije B; Cvikić S. (ur.) Zagreb: Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. str. 180.

⁴⁷ Thompson, M. (1995.) *Kovanje rata: Mediji u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*. Zagreb: Hrvatski helsinški odbor. Str. 120.

⁴⁸ Hannu-Pekka, L. (2009). MOĆ I ULOGA MEDIJA U KRIZAMA. *MediAnali*, 3 (6), str. 17. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/44524>

⁴⁹ Perković Paloš, A.(2014.) Domovinski rat u *Globusu* i *Glasi Slavonije*. // Simbol, identitet i Domovinski rat. Pukovnik dr. sc. Željko Heimer, Marin Sabolović (ur.). Zagreb: Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo. str. 87.

⁵⁰ *Ibid.*

vanjskim svijetom, što osobito vrijedi za stanovnike Vukovara i drugih hrvatskih gradova.⁵¹ Međutim, valja napomenuti da je medijsko izvještavanje tijekom ratnih vremena često bilo podložno propagandi, što je bilo karakteristično i za hrvatske medije.

Iz dana u dan situacija u Slavoniji je bila popraćena od strane hrvatskih medija, izvještavajući o važnim događajima, vojnim operacijama i političkim razvojem (dijeleći detaljne informacije o borbenim sukobima, napadima na različite gradove i naselja, te strategijama obrane hrvatskih krajeva). Osim vojnih aspekata, mediji su također izvještavali o humanitarnim situacijama, teškoćama s kojima su se suočavali civilni stanovnici, izbjeglice i prognanici. Uz to, mediji su često prenosili priče o herojstvu hrvatskih branitelja, njihovim naporima u obrani domovine te o humanitarnim akcijama i solidarnosti među građanima. Sve ove informacije zajedno stvarale su sliku o stanju u Slavoniji i cjelokupnom tijeku Domovinskog rata, utječući na percepciju događaja kod javnosti.

Hrvatski mediji nisu samo izvještavali o ratnim događanjima i političkim aspektima situacije u Slavoniji tijekom 1991. godine, već su također igrali ključnu ulogu u oblikovanju nacionalnog identiteta, poticanju domoljublja i motiviranju građana da podrže napore za obranu zemlje. Kroz priče o hrabrosti i zajedništvu među hrvatskim braniteljima, te izvještavanjem o naporima za očuvanje kulturnog nasljeđa i tradicije, mediji su dodatno jačali osjećaj zajedništva i borbenosti među građanima. Herojski članci i reportaže često su bili usmjereni prema vojnicima i civilima koji su se istaknuli svojim djelima i žrtvama. Mediji su također bili sredstvo komunikacije između vlasti i javnosti; objavljivali su službene izjave, apelirali na građane za suradnju i podršku, te pružali informacije o mjerama sigurnosti i obrane. Ujedno su postali platforma za kritiku i analizu političkih odluka i strategija. S obzirom na napetost situacije, medijsko izvještavanje nije uvijek bilo nepristrano i objektivno. Dosta često se u različitim vrstama medija moglo uočiti pogrdne nazive, naravno za neprijateljsku vojsku. Umjesto naziva *Jugoslavenska narodna armija* te *srpske paravojne jedinice*, u tekstovima nailazimo na nazive *Srpsko-komunistička armija*, *Srbo-četnička armija* (želeći tako definirati JNA kao armiju srpsku vojske i paravojnih jedinica), *četnici*, *koljači*, *četničke horde* i slično.⁵² No bitno je naglasiti kako govor mržnje nije onaj oblik govora koji je prevladao u medijima toga vremena. Kako je Domovinski rat napredovao, mediji su postali ključni kanal informiranja, mobilizacije i moralne podrške građanima u suočavanju s izazovima rata.

⁵¹ Labaš, D.; Barčot, M. (2013.) str. 180.

⁵² Labaš, D.; Barčot, M. (2013.) str. 199.

4.1. Tiskani mediji

4.1.1. Globus

U odnosu na većinu drugih novina koje su se u ratno vrijeme bavile unutarnjom i vanjskom politikom Republike Hrvatske te odnosima s međunarodnom zajednicom, težište *Globusa* je usmjereno na ulogu hrvatskih branitelja i situacija na ratištu. Sa sjedištem u Zagrebu, novine u javnost počinju izlaziti krajem 1990. godine pod uredništvom Denisa Kuljiša. Već nakon rata na teritoriju Slovenije novine postaju ratni magazin. Njegova su najznačajnija obilježja bombastični naslovi i slike te mega format.⁵³ Na naslovnicama novina najčešće su se nalazili hrvatski vojnici-ratnici, a tekst oko fotografija obojan je maskirnim bojama (Slika 1). Jedna od prvih naslovnica takvoga izgleda bila je u broju objavljenom 19. srpnja 1991. godine, a prikazuje hrvatskog branitelja u vojnoj odori (prikazan je kao nekakav glumac ratnoga filma američke produkcije). Ubrzo je ta fotografija obišla svijet. (Slika 2.)

Slika 1.. Novi izgled naslovnice *Globusa* (30. kolovoz 1991.)

Slika 2.. Naslovnica *Globusa* (9. srpanj 1991.)

Sam urednik je naglasio kako je njegov cilj kroz članke oblikovati hrvatskog ratnika, što je imalo izrazit uspjeh kod čitatelja. Ono što je zanimljivo, identitet hrvatskog ratnika nastaje po uzoru na američke ratnike, što ističe i Darko Hudelist – *Globus* predstavlja nastavak opsesije

⁵³ Perković Paloš, A.(2014.) str. 90.

življenjem prema zapadnoeuropskim urbanim kulturološkim standardima.⁵⁴ Rubrike ratne tematike prednjače u odnosu na ostalu tematiku u ovim novinama, a i o tome svjedoči urednik istaknuvši da se javnost više ne zanima za teme iz područja kulture ili inozemstva, nego za rat – čim smo „uletiti“ na to područje uspjeh lista vio je zagantiran.⁵⁵ Stvaranje identiteta hrvatskog ratnika imalo je dvojaku funkciju – podizati moral hrvatskoj javnosti i ukazati stranoj javnosti na razliku hrvatskih branitelja od agresorske vojske.⁵⁶ Unatoč tome, Globus se ne suzdržava od pisanja izvještaja o drugoj strani medalje, odnosno, o drugoj strani rata, pri čemu su negativno prikazani neki od aspekata hrvatske strane. Iako je to dovelo do napada i kritika „domoljuba“, važno je naglasiti da je to jedan od poslova novinara.

4.1.2. Glas Slavonije

Glas Slavonije je dnevni list pokrenut 1920. godine pod izvornim imenom Hrvatski list. U vrijeme najjačeg napada agresorskih snaga u periodu od srpnja do prosinca 1991. godine u listu su objavljeni brojni izvještaji, kao i fotografije sa zaraćenih prostora. Novine su bile objavljujivane svaki dan, a glavni centar promatranja bilo je istočnoslavonsko bojište te njihovo sjedište, grad Osijek koji je ujedno bio i na prvoj crti obrane okružen agresorskom vojskom, zbog čega je imao brojne probleme u tiskanju i manjku materijala. Naslovne stranice kao i vijesti te fotografije najviše su prikazivale ratna razaranja i civilne žrtve, od čega se posebno isticalo djecu.⁵⁷ Te su fotografije, za razliku od ostalih novina toga razdoblja, dominirale stranicom naslovnice. *Glas Slavonije* bio je list koji se u najvećem postotku oslanjao na slikovne priloge i gdje slikovni prilog dominira nad tekстом.⁵⁸ Na fotografijama se uglavnom mogu primijetiti vojnici na ratištu, prikazi materijalne štete i panorame razrušenih gradova. Više od polovice objavljenih naslovnica u vrijeme rata bilo je u stilu senzacionalističkih naslova, no vidljiv je i prikaz emotivnih naslova, što je sve, naravno, za cilj imalo utjecati na čitatelja.

Zanimljiva je reakcija *Glasa Slavonije* na Tuđmanovo obećanje tijekom posjete Osijeku, Vukovaru i Vinkovcima, kada je izjavio kako *ni pedlja Hrvatske zemlje nećemo ustupiti (...)*.⁵⁹ Također je naglasio da će *Hrvatska naći snage da potpomogne ovome puku ovdje u obrani*

⁵⁴ Hudelist, D. (1992) *Novinari pod šljemom*. Zagreb: Globus nakladni zavod. str. 30.

⁵⁵ Perković Paloš, A.(2014.). str 91.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.* str. 90.

⁵⁸ Labaš, D.; Barčot, M.(2013.) str. 200.

⁵⁹ Perković Paloš, A. (2014.) str. 96.

istočne Hrvatske.⁶⁰ O tome je članak pisao V. Sikora te je on objavljen 22. srpnja 1991. godine. Mjesec dana kasnije (22. kolovoza 1991.) u ovim je novinama objavljen članak čiji je naslov bio: *Ne pedalj, nego cijela regija*, a njegov je cilj bio naglasiti da je cijela regija Slavonije i Baranje izdana i žrtvovana.⁶¹ Tim se tekstom otvoreno govorilo o izdaji te ogorčenost zbog pregovaranja s neprijateljima. Uz to, u istom tom članku je objavljena karikatura Franje Tuđmana na kojoj je prikazan s Hrvatskom u rukama, dok je „odgrizaju“ psi (JNA i četnici). S druge strane, hrvatski su vojnici prikazani kao heroji. Time se indirektno opravdava njihova borba za slobodu i samostalnost hrvatske države.⁶² Tome u prilog ide korištenje izraza u izvještajima poput *hrvatsko srce, obrana domovine i ognjišta, sloboda* i slično.⁶³

Jedna od potresnijih naslovnica *Glasa Slavonije* je ona objavljena 14. rujna 1991. godine, čiji je naslov pun kratkih riječi i rečenica od samo nekoliko riječi uz pomoć kojih se opisuje *crni petak 13.*, a taj je naslov: *Bombe. Krv. Strah. Eksplozije. Tresak. Zemlja jauče. Ljudi u šoku. Rat je. Bjesomučan. Težak.*⁶⁴ Ove riječi, poput kratke lirske pjesme brzoga ritma u ljudima pobuđuju osjećaj neugode i straha, a opisuju dan kada je grad Osijek pretrpio najteže razaranja ikada. Toga su dana na grad pale velike količine projektila svih vrsta, a grad je bio potpuno opkoljen. To je granatiranje trajalo više od trideset sati, a učinilo je veliku materijalnu štetu na velikom broju spomenika. Uz to, ranjeno je više od 130 ljudi, a četvero ih je poginulo.

Glas Slavonije je u vrijeme najžešćih sukoba u Vukovaru i njegovoj okolici prenosio izvješća Hrvatskog radija Vukovar. Na konferenciji za novinare koju je u Vinkovcima početkom studenoga 1991. sazvao Dedaković, *Glas Slavonije* je izvijestio o njegovoj izjavi da je Zagreb za Vukovar „mogao učiniti mnogo više, a to nije“, pri čemu je iskritizirana hrvatska politika. Tako je u članku *Tko trguje istočnom Slavonijom?* autor teksta optužio Zagreb riječima: „njima odgovara da Vukovar padne“, prozivajući hrvatsku vlast da trguje hrvatskim teritorijem, odnosno da Srbiji „predaje“ istočnu Slavoniju za zapadnu Hercegovinu.⁶⁵

Kako su se u prikazivanju Hrvatske i Vukovara dosta često koristili kršćanski motivi, tako je na naslovnici novina objavljenih 20. studenoga prikazan Isus Krist na križu po čijim je prsima razlivena krv koja se formira u oblik Hrvatske. (slika 3.) Ta slika simbolizira povezanost sudbine Isusa Krista, Hrvatske i Vukovara. U novinama je također objavljena slika Hrvatske

⁶⁰ Sikora V. „Slavonija i Baranja – zauvijek Hrvatska“, *Glas Slavonije*, 22. srpnja 1991. str. 3.

⁶¹ R.R. „Ne pedalj nego cijela regija ...“ *Glas Slavonije*, 22. kolovoza 1991. str. 15.

⁶² Labaš, D.; Barčot, M. (2013.) str. 200.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ „Trideset sati pakla 13.9.1991.“ *Portal SiB.hr*. (13. rujna 2011)

⁶⁵ *Ibid.* str. 99.

prikovane na križ, čime se država koja je prolazila kroz patnju uz veliku žrtvu još jednom poistovjetila s Isusom.

Slika 1. Isus (Hrvatska) na križu (Glas Slavonije 20. studenoga 1991.)

4.1.3. Slobodna Dalmacija

Slobodna Dalmacija su najčitanije dnevne novine na prostoru Dalmacije, čiji je prvi broj izdan ratne 1943. godine. Pokrenute su kao povremene partizanske novine objavljujane s Mosora, a od 1944. izlaze kao dnevni list u Splitu.⁶⁶ Vijesti objavljujane u ovim novinama većinski su informativnoga tipa te su vezani za ratna događanja na području Dalmacije te u manjoj mjeri teritorija Slavonije (više su zastupljeni izvještaji s istočnoslavonskog, nego li sa zapadnoslavonskog bojišta) te je češće da novinari vijesti objavljuju na temelju već objavljenih vijesti u drugim medijima, najčešće objavljenih od strane Hrvatske izvještajne novinske

⁶⁶ Slobodna Dalmacija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 2. 9. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56660>

agencije (HINA), nego li iz prve ruke. To naravno ne isključuje postojanje članaka koji su nastali izravnim izvještavanjem s mjesta događanja.⁶⁷ Sva ratna događanja 1991. godine popraćena su od strane novinara *Slobodne Dalmacije*.

Među prvim brojevima u kojima se izvještava o ratnom stanju na teritoriju Slavonije je broj objavljen 3. svibnja 1991. godine, čiji je članak naslovljen: *Poginula dvojica policajaca MUP-a*.⁶⁸ U tekstu nadalje se, prema informacijama objavljenima od strane HINE čitatelja informira o pogibiji *Stipana Bošnjaka, načelnika za operativne poslove vinkovačke Policijske uprave, i policajca Mladena Čupića, te da je nekoliko policajaca i građana ranjeno*.⁶⁹ O tim nas događajima izvještava pomoćnik ministra unutarnjih poslova Joško Morić, koji kaže: *Danas u podne formirana je ekipa za uviđaj vukovarske Policijske stanice i krenula s osiguranjem u Borovo Selo s namjerom da prikupi činjenice i dokaze te obavijesti o nestalim policajcima. Dolaskom do prostorija Mjesne zajednice Borovo Selo, gdje se nalazi i štab SDS-a, na policajce je otvorena unakrsna vatra iz automatskog oružja, snajpera s prigušivačima i tromblonskih trenutnih mina*.⁷⁰

U broju *Slobodne* objavljenom 20. srpnja 1991. unutar rubrike *Ratna vremena* objavljen je intervju (kojega je napisao Ante Šuljak) s dr. Zlatkom Kramarićem, osječkim gradonačelnikom pod naslovom: *Mi s teroristima igramo šah*.⁷¹ U tom intervjuu Kramarić tvrdi: *Dok vojska ne shvati, što ja stalno ponavljam, da se u istočnoj Slavoniji ne radi o međuetničkim sukobima, nego o sukobu jedne pravne države, njezinih regularnih snaga policije i garde s četničkim, odmetničkim i paravojnim grupacijama, koje uistinu svaka pravna država treba očistiti, situacija će i dalje eskalirati. (...) A armija se do sada uvijek, nažalost ponašala tako kako se ponašala. Glumeći neku svoju neutralnost, u posljednjim se okršajima legalnih organa Vlasti Republike Hrvatske s četnicima postavljala kao neka tampon-zona, na neutralnu stranu, a najčešće je otvarala vatru prema pripadnicima MUP-a i Zbora narodne garde. (...) Jer ja stalno ponavljam da Hrvatska i hrvatski narod a priori nemaju ništa protiv armije. Mi ne želimo ratovati protiv armije, nema potrebe. Nisu ovo vremena za rat, nama je svaki čovjek dragocjen*.⁷²

⁶⁷ Takva je reportaža novinara *Slobodne* kada je 1991. ušao u okupirani Vukovar (<https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/reportaza-koja-se-pamti-novinar-slobodne-dalmacije-usao-1991-u-okupirani-vukovar-117256>)

⁶⁸ „Poginula dvojica policajaca MUP-a“, *Slobodna Dalmacija*, (3.svibnja 1991). str. 2.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Šuljak, A. (1991). „Mi s teroristima igramo šah“, *Slobodna Dalmacija*, (20. srpanj 1991.), str. 15.

⁷² *Ibid.*

I u ovim se novinama sudbina Vukovara izjednačava sa sudbinom Isusa Krista, posebice u danima kada je grad čekao obećanu pomoć, koja nažalost nije pristizala. U isto to vrijeme agresorski napadi bivaju sve intenzivniji i upućeni su sa svih strana grada. To je prikazano u članku čiji je autor Mislav Kukoč, objavljenom 8. studenoga 1991. godine pod naslovom *Ideološka ofenziva na Vukovar* (slika 4. i 5.), a podebljani sažetak ispod naslova glasi: *Sve glasnjiji i ogorčeniji prosvjedi Vukovaraca, upućeni na adresu hrvatskog vrhovništva od kojega obećana pomoć nikako da stigne, pretvaraju se u metaforu žrtvovana grada koji poput raspetoga Krista (uzaludno?) vapi: Eli, Eli! Lama sabaktani? Sa svojih božanskih visina hrvatsko je vrhovništvo – umjesto hitne i učinkovite vojno-materijalne pomoći – uputilo opsežno priopćenje pisano, u prepoznatljivoj staljinističkoj maniri, tonom bespogovorne osude koja ne ostavlja ni najmanje dvojbe da krivac kojemu je upućena zaslužuje najveću kaznu.*⁷³

Slika 3. Ideološka ofenziva na Vukovar (Slobodna Dalmacija 8. studenoga 1991.)

Slika 2. Ibid

⁷³ Kukoč, M. (1991). „Ideološka ofenziva za Vukovar“, *Slobodna Dalmacija*, (8. studenoga 1991.) str 13.

4.1.4. Virovitički list

Virovitički list je virovitičko podravski tjednik koji u javnost izlazi još od 1953. godine kroz koji se lokalno stanovništvo informira o aktualnim događanjima u cijeloj Hrvatskoj. Nekoliko je rubrika kojima se svaki primjerak bavi: kultura, aktualnosti, politički život... Kroz 1991. godinu tjednik je Virovitičane izvještavao i o događanjima na prostoru Slavonije. Kako godina sve više prolazi, naslovnice lista se mijenjaju, odnosno ratna tematika postaje broj jedan. Novinske kolumne imaju ulogu ohrabriti hrvatski narod i Hrvatsku vojsku, dok se na sarkastičan način obraća suprotnoj, agresorskoj vojsci. Upravo tako novinar Zvonko Jasenović (u svakom broju tjednika objavljen je po jedan njegov članak, i to se svaki nalazi na drugoj stranici tjednika) u broju objavljenom 10. svibnja 1991. godine s naslovom *Obrana!* piše: *Svjedočimo tome svakodnevno. Hrvatska je, izložena teroru neslućenih razmjera, ustala! Jednostavno, nakon masakra u Borovu Selu, čaša strpljenja se prelila i ljudi su izašli van reći šta misle. Četničkim, a službeni izvori već tvrde i plaćeničkim hordama na znanje i ravnanje. Ali i drugima koji pod nekim finijim plaštevima teže istom cilju. Ovakva mobilna Hrvatska najbolja je brana svima koji posežu za njenim teritorijem. (...) Glas razuma Srba i Hrvatskoj i njihovo jasno očitovanje prema Hrvatskoj sigurno dodatno jačaju stabilnost ove republike. (...) U Virovitici je stanje također mobilno. No nažalost, glas Srba našeg grada i ovog kraja još se čuo nije. Znači li to da nemaju što reći ili mudro čekaju da oluja prođe ili pak cijene da ovdje nema potrebe da kažu što misle? (...) Što se VT tiče, iluzija je bila i pomisliti kako će oluja tek protutnjati iznad naših glava. Ni govora. Na ovu sredinu se svaki vrag nakalemi s pola snage. Tako je prošlog tjedna nekakvi nadobudni zaštitnik tko zna koga i čega digao u zrak dio pruge Virovitica - Daruvar. I ne znamo šta je time dobio? Jer uništenom prugom nisu mogli neko vrijeme putovati ni Hrvati ni Srbi. Dakle čemu! Pa se onda, čujem zbio i nekakav incident u Policijskoj stanici ili oko nje, a bogami i puškaralo se u nekim dijelovima općine. I sva sreća da nitko nije stradao. (...) Vojvoda Šešelj, a i zbog njega se digla nemala uzbuna pa i spavalo u rovovima, još nas nije posjetio, iako je to i TV najavila. Tu ga vidjeli nismo a kada ćemo ne zna se. Znam samo da ako ipak odluči doći da će ga virovitički kraj dočekati onako kako mu to i priliči. Sa svim počastima. Baš kako četničkog vojvodu i treba dočekati. Vatreno. Tako je to kod nas. I baš zbog toga i dalje budimo mudri. Pametni. I odlučni. U obrani.⁷⁴*

⁷⁴ Jasenović Z. „Obrana!“ *Virovitički list*. (10. svibnja 1991.). str. 2

Čitajući brojeve tjednika objavljene kroz 1991. godinu moguće je uočiti polaganu promjenu oštine i blagonaklonosti prema ratu. Često se poziva na mir, pa tako u broju od 17. svibnja imamo članak u kojem SDPH Virovitica poziva: *Sačuvajmo mir i razum!*, uz pomoć kojih će domovina Hrvatska biti ono što je tadašnji narod novoosnovane Republike Hrvatske uistinu i želio.⁷⁵ U tjedniku su objavljena i svjedočanstva brojnih branitelja koji potječu iz virovitičkog kraja. Oni iz prve ruke šalju informacije o situacijama na bojištima te na taj način upoznaju ostatak virovitičkoga kraja o tome što se trenutno događa. U vrijeme pada Vukovara, novinar tjednika P. Štetić se slučajno susreo s virovitičkim braniteljem Zlatkom Barčaninom koji je dio svog ratnog puta proveo na istočnoslavonskom bojištu: *Za borbu u kojoj nema zarobljenika mi imamo izvjesnu prednost jer tehničari suprotstavljamo srčanost i hrabrost. Takav je i zapovjednik naše čete u istočnoj Slavoniji poznat pod imenom Čičak. S takvim se čovjekom može savladati i neprijatelj koji izgleda nesavladiv. Upravo je tako izgledalo naše dvadesetodnevno zadržavanje linije za Vukovar između Nemetina i Sarvaša. Tada su po našim položajima tutnjale granate iz svih vrsta naoružanja. Slavonija je nevjerojatno teška za borbu u okruženju jer nigdje nema zaklona. Sve je ravnica po kojoj treba puzati i više stotina metara kad tuku neprijatelji da bismo se pregrupirali i ponovo ih napali i izbacili s osvojenih pozicija. (...) Srbi ne vode brigu o ranjenima i mrtvima nego ih ostavljaju na bojnopolju. Toliko nas se boje da nam se usude prići do 200 metara, a ako im raznesemo tenk koji prate, to im je dovoljno za bijeg. Iza sebe bacaju nagazne mine koje po izgledu, a tako ih i mi zovemo, imaju oblik konzervi od paštete. (...).*⁷⁶

4.1.5. Brodski list

U izgradnji i popularizaciji Vukovara kao primjera žrtve koja je trajno zadužila hrvatski narod i modernu hrvatsku državu, veliku je ulogu imao tjednik čije je sjedište u Slavskom Brodu, *Brodski list*.⁷⁷ Ovaj je list svoju pozornost i centar interesa preusmjerio na Vukovar i njegovu okolicu nakon masakra u Borovu Selu, a do tog događaja bio je usmjeren na lokalne vijesti slavonskobrodske općine.

⁷⁵ „Sačuvajmo mir i razum“, *Virovitički list* (17. svibnja 1991.) str. 2.

⁷⁶ Štetić P. „Odmor ratnika“, *Virovitički list* (22. studenoga 1991.) str. 3.

⁷⁷ Barać, M. (2013.) Vukovar u slavonskobrodskim tiskanim medijima 1991-2010// Vukovar '91 – Istina i/ili osporavanje (između znanosti i manipulacije)/ Živić, D.; Špoljar Vržina, S. Lupis, Vinicije B; Cvikić S. (ur.) Zagreb: Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. str. 311.

Tijekom ljeta 1991. javnost je preko ovog tjednika bila informirana o svim vojnim zbivanjima i tijeku vukovarske bitke, te o zbrinjavanju sve većeg broja izbjeglih i prognanih osoba s područja vukovarske općine u slavonskobrodskoj općini.⁷⁸ Glavne su informacije o stanju u gradu pristizale iz prve ruke, odnosno od ranjenih branitelja, od kojih je dio njih bio smješten u brodskoj bolnici. Kako se situacija na ratištu iz dana u dan pogoršavala, kako bi pružili tračak nade i pokazali braniteljima i cijelom hrvatskom narodu da su uz njih, novinari tjednika su na kraju svakoga broja upućivali brojne optimistične poruke. Jedna od najznačajnijih reportaža objavljena je u početku rujna 1991. godine a naslovljena je *Vukovarski dio pakla*.⁷⁹ U njoj je opisan grad koji je već tada pretrpio ozbiljne štete zbog intenzivnog granatiranja, a centar pozornosti bili su Brođani i njihova uloga u obrani Vukovara.

Na stranicama tjednika od srpnja do 18. studenoga 1991. nije bilo nekakvih detaljnijih analiza strateško-taktičkog položaja Vukovara. Umjesto njih su objavljivani izvještaji o izbjeglištvu stanovnika istočne Slavonije. U listopadu je objavljen članak o egzodusu Iločana na prostor slavonskobrodске općine, pri čemu se novinar *Brodskog lista* u svojim razmišljanjima zapitao nije li padom Iloka došlo do daljnjeg pogoršanja položaja Vukovara i njegovih branitelja zbog gubitka njegova istočnog zaleđa.⁸⁰ Obrana Vukovara je u tjedniku opisana poput borbe malenoga Davida (Hrvatska) protiv snažnoga i velikoga Golijata (Srbija) te se takav način razmišljanja protezao kroz sve brojeve. Jedan od najboljih primjera takvog načina pisanja je prilog (objavljen 15. studenoga), o Siniši Jovanovu, pančevskom rezervistu JNA, koji je nakon zarobljavanja samostalno prešao u redove Zbora narodne garde potaknut humanošću, požrtvovnosti i drugim moralnim idejama vukovarskih branitelja.⁸¹

Na način kao što je *Glas Slavonije* grad Vukovar i njegovu proživljenu patnju do trenutka pada grada povezao s patnjom koju je Isus Krist prošao za kršćanski narod, i *Brodski list* Vukovaru pridaje vjerski značaj povezan s simbolikom iskupljenja. U broju objavljenom 22. studenoga, novinarka Ana Andrović navodi da su i Brođani *strepili, strahovali i nadali se zajedno s Mitnicom, Sajmištem i Lušcem*, te konstatira: *činilo nam se u tom zajedništvu nadanja i patnje da ako padnu oni, da smo u tom trenu pali i mi, duboko i nepopravljivo. Međutim, dogodilo se nešto ravno čudu, onom biblijskom kada su Kristove patnje iskupile grijehе svijeta i očistile ga*.⁸²

⁷⁸ *Ibid.* str. 312

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ *Ibid.* str. 314.

⁸¹ *Ibid.*

⁸² *Ibid.* str. 315.

Nakon pada grada, u *listu* se ponajviše objavljuje tekstove vezane za prognanike i izbjeglice te razmijenjene zarobljenike iz srpskih logora i zatvora. Prema podacima iznijetim u brojevima objavljenima 22. i 29. studenoga, saznajemo da je na području općine Slavonski Brod krajem studenoga 1991. godine bilo smješteno oko 4000 osoba.⁸³ U tim je trenucima jačao element suosjećanja s prognanicima i njihovim patnjama. Prema autoru članaka, njihova patnja nije razlikovala dob, spol, zanimanje, nacionalnost ili bilo kakvu drugu pripadnost, što dokazuje podatkom kako se među skupinom prognanika nalazila žena srpske nacionalnosti koja je pošla sa svojim sugrađanima hrvatske nacionalnosti putem progonstva.⁸⁴

Iz iskaza zarobljenika, hrvatska je javnost saznala što se točno događalo u srpskim logorima. Tako saznajemo o poniženjima i ubojstvima, izgladnjivanju, špalirima („pozdravni kordoni“ pri dolasku u logore i zatvore u Dalju, Bogojevu, Stanićevu, Nišu i Sremskoj Mitrovici), ispitivanja s kojih se neki od odvedenih nikada nisu vratili, „poseban“ tretman za branitelje...⁸⁵

4.2. Radio

4.2.1. Hrvatski Radio Vukovar

Pri spomenu na novinarstvo i izvještavanje o odgađanjima na slavonskim bojišnicama ne smije se zaboraviti doprinos Hrvatskog Radija Vukovar. To je lokalna radijska postaja smještena u istoimenome gradu, osnovana još 1957. godine. Njegova je ključna uloga bila u informiranju građana tijekom opsade grada 1991. godine. Redovito je prenosio glavne novosti i vijesti o vojnim operacijama, humanitarnim akcijama i naporima te stanju grada. Osim što je njegova uloga bila informativna, također je važna i ona moralna. Dok je veliki dio građana koji su u vrijeme opsade i dalje bili u gradu, u skloništima i podrumima, a branitelji na ulicama, Radio Vukovar je u eter redovito puštao glazbu, poruke podrške te izvješća o otporu Vukovaraca i na taj način postaje jedan od simbola zajedništva i upornosti. Osim svakodnevnih ratnih izvještaja kroz tromjesečnu opsadu grada, radio je (ponajviše zbog djece u skloništima) emitirao i zabavni sadržaj, poput čitanja bajki.

⁸³ *Ibid.* str. 316.

⁸⁴ *Ibid.* str 316.

⁸⁵ *Ibid.*

Glavni heroji radija i Vukovarskih novina bili su njihovi novinari, a među njima se posebno mogu istaknuti Siniša Glavašević, Josip Estereicher, Alemka Mirković, Vesna Vuković, Branimir Polovina i Zdravko Šeremet. Ti su novinari svakodnevno, pod najnepovoljnijim ratnim okolnostima, slali izvještaje o stanju u Vukovaru i okolici.⁸⁶ Vjerojatno su svima u sjećanju pozivi glavnog urednika Vukovarskog radija i ratnog izvjestitelja Siniše Glavaševića za pomoć opkoljenom gradu i njegova legendarna poruka: *Vukovar neće pasti!*⁸⁷

Krajem 1991. godine *Hrvatski radio Vukovar* dobio je nagradu za redakciju godine. Takva vijest objavljena je 31. prosinca te godine u *Slobodnoj Dalmaciji* pod naslovom *Prinčevi herojskoga grada*.⁸⁸ Tako se prenosi da su *iz Vukovara, doslovno, sve do posljednjih sati njegove drame, u svijet odlazile vijesti o tragediji i patnji koja se zbiva s tim gradom, njegovim braniteljima i stanovnicima. Kada je počeo tonuti vukovarski brod, novinari su s njega pošli među posljednjima. Nije ih bilo mnogo, tek mala ekipa Hrvatskog radija Radio-Vukovara, ljudi čiji su glasovi u eteru jednu ratnu dramu predočavali bolje nego što bi to ponekad mogla uraditi i slika*.⁸⁹ Upravo to je govorio i Siniša Glavašević: *Ako Vukovar padne, i ako njegovo stanovništvo izgine u ataku za koji se pouzdano zna, da ga neprijatelj sprema, onda za to krivca treba tražiti prvo u Zagrebu pa tek onda dalje, jer odavde su odušane mnoge poruke na koje nikada nisu stigli odgovori*.⁹⁰

Radio je upućivao i nekoliko kritika prema glavnom gradu zbog *kraćenja i friziranja izvještaja u kojima je pored činjenica i hladnih brojki o ispaljenom broju granata i uništenim neprijateljskim tenkovima*.⁹¹ Zbog toga su se novinari odlučili na bojkot te nekoliko dana nisu izvještavali ni o čemu, sve do dana kada se *jednog dana nije začuo glas, čiju je boju i očaj nemoguće zaboraviti, rekavši nešto od čega je i onaj na drugom kraju žice osjetio hladan znoj na čelu: „Ovo je posljednji ratni dan Vukovara, dragi gospodine, sve je gotovo!*“⁹² To je bio posljednji dan emitiranja *Hrvatskog radija Vukovar*.

⁸⁶ Labaš, D.; Barčot, M. (2013.) str. 183.

⁸⁷ *Ibid.* str. 184.

⁸⁸ „Prinčevi herojskoga grada“, *Slobodna Dalmacija*. (31. prosinca 1991.). str 5.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Smokvin List (2020). „GLAS IZ OPKOLJENOGA GRADA – RATNA KRONIKA HRVATSKOG RADIJA VUKOVAR“ [YouTube Video]. Preuzeto s: https://www.youtube.com/watch?v=J-KrfBx0zOI&ab_channel=SmokvinList

⁹¹ „Prinčevi herojskoga grada“ str.5

⁹² *Ibid.*

5. Srpski mediji o ratu u Slavoniji 1991.

Kada je 1987. godine preuzeo vlast, Slobodan Milošević je preuzeo i utjecaj na masovne medije. Upravo će pod njegovim vodstvom medijima biti dodijeljen zadatak da šire mržnju i strah među Srbima, prikazujući ih kao direktno i duboko ugrožene prisutnošću drugih naroda u njihovoj okolini. On je bio taj koji svoju vlastitu naciju i ljude uspio uvjeriti da je Srbija uvijek bila žrtva.⁹³ Srpski je narod, prema njegovom uvjerenju, nacionalističkom politikom stoljećima živio u agoniji, trpeći tijekom invazija Osmanskog Carstva i drugih.⁹⁴ Milošević je sve to činio svjestan značaja i moći koje mediji mogu imati (znao je kolika je vrijednost imati sposobnost kontrole nad medijima). Zbog toga je i u optužnicama za zločinačke pothvate etničkog čišćenja velikih područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine doprinijelo njegovo korištenje srpskih državnih medija kako bi stvorio atmosferu straha i mržnje među Srbima širenjem „preuveličanih i lažnih poruka o etnički motiviranim napadima Bošnjaka i Hrvata protiv Srba.“⁹⁵

Za Miloševića su mediji bili čisti temelj razvoja njegove političke moći. Kako bi plasirali poruke takve tematike, srpski se mediji koriste klasičnom propagandom. Još u travnju 1990. godine, na Radio-televiziji Beograd (RTB) razmatran je Plan programa za 1991., Ratimir Vico je isticao potrebu da se kroz programe *naglasí povezanost sa Srbima koji žive van Srbije (Kninska krajina, Bosna i Hercegovina itd. i uključivanje dijelova njihovih programa u programe RTB.*⁹⁶ Zanimljivo je kako je medijska propaganda Srbije imala dva zadatka, koja je javnosti objavio nekadašnji direktor Instituta za novinarstvo Mihajlo Bjelica, a zadaci su: *Prvi, da ubedi domaću i stranu javnost da Srbi vode pravedan rat, koji im je nametnut od strane drugih jugoslovenskih naroda i velikih sila, i drugi da poveća borbena raspoloženje srpskog naroda. Odmah se videlo da propaganda ne obavlja svoje zadatke kako valja, jer je ceo svet osudio Srbiju i Srbe kao glavne krivce za rat (...)*⁹⁷

TV programi su pripremani po pravilima ratne propagande, jednostrano: *Novinari radija i televizije odlaze na ratom zahvaćena područja i izveštavaju o ugroženom srpskom narodu, izbeglicama-Srbima, porušenim srpskim kućama, zločinima koji se vrše nad srpskim narodom.*

⁹³ Hannu-Pekka, L. (2009). str. 19.

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ *Ibid.* str. 21.

⁹⁶ Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.). *Reči i nedela: Pozivanje ili podsticanje na ratne zločine u medijima u Srbiji 1991. – 1992.* Beograd: Centar za tranzicione procese. Str.94.

⁹⁷ *Ibid.* str 125

*Niko ne pominje poginule Hrvate i Muslimane, izbeglice i siročad iz ovih naroda, zločine nad njima i njihovom imovinom.*⁹⁸ Srpski su mediji javnosti prikazivali necenzurirane snimke mrtvih ljudi, strašnih zločina ističući monstruozne detalje, čime su dopirali jako duboko u um gledatelja/čitatelja i tako ga psihički otupljivali. Neki od režimskih medija odlazili su u logore gdje su svjedočili i snimali izživljavanja nad zarobljenicima, a kasnije o tome pisali brojne reportaže najčešće pišući o zarobljenicima kao o *ustašama, koljačima i zlikovcima* sa kojima se dobro postupa *s obzirom da se zna šta su oni sve radili.*⁹⁹ Emisije koje su srpsko stanovništvo informirale o ratnim događanjima na prostoru Hrvatske su iz dana u dan sve više produžavane, pa je česta pojava bila da jedan dnevnik traje preko dva sata.

Kao što je već rečeno, govor mržnje je u srpskim medijima, poglavito tijekom 1991. bio redovna pojava. Mediji su bili ti koji su tvrdili da je to zapravo sloboda govora, a ne vrijeđanje bilo koga druge nacionalnosti. Jedan od ciljeva takvoga načina govora je razvoj etničke netrpeljivosti i neprijateljstva prema drugim državama koje se protive takvom načinu izražavanja. Za njih je takav način govora bio svakodnevna praksa i svakodnevni oblik izražavanja u javnosti. Sukladno govoru mržnje, za srpske je medije karakteristično iznošenje neistinitih, odnosno lažnih iskaza. Tako nešto je posebice karakteristično za prikaz pretjeranog broja srpskih žrtava te lažno izvještavanje o zločinu (a taj se zločin uopće nije ni dogodio). Naslovi u novinama, ali i u TV priložima su nerijetko izazovni i privlačni čitatelju/gledatelju do te mjere da u njemu izazivaju onu reakciju kojoj autor zapravo i teži, a najčešće je to bijes. U brojnim medijima vrši se i demonizacija neprijatelja i viktimizacija Srba.¹⁰⁰ Od srpskoga se naroda stvaraju žrtve, dok se Hrvate, Bošnjake i Albance prikazuje kao agresore poistovjećujući i podsjećajući ih na povijest – *ustaše* i *Turke*. Također se provodi generalizacija tih naroda, odnosno Hrvate se potpuno izjednačava sa *ustašama* te se podsjeća na zločine počinjene prema Srbima u Drugom svjetskom ratu, sve kako bi se Srbi mogli mobilizirati na akciju protiv njih.¹⁰¹

⁹⁸ *Ibid.* str. 104.

⁹⁹ *Ibid.* str. 224.

¹⁰⁰ *Ibid.* str. 277.

¹⁰¹ *Ibid.*

5.1. Tiskani mediji

5.1.1. Politika

Ove srpske novine po prvi su puta objavljene 1904. godine, a dan danas su ostale na poziciji najutjecajnijih srpskih novina. Spadaju u kategoriju dnevno-političkih novina, a među glavnim urednicima ističe se Živorad Minović. Od Miloševićeva preuzimanja *Politike*, ona postaje najmoćnije oružje propagande.¹⁰² Od 1991. godine *Politika* u svoj informativni govor, umjesto izraza *Hrvati* uvodi izraz *ustaše*. Kada govori o događanjima u ratnom sukobu, oznake za „hrvatsku stranu“ su bile: *paravojne formacije; partijske vojske; naoruženi HDZ-ovci...*, dok je „srpska strana“ prikazana kao *napaćeni i prognani srpski narod; krajinska vojska; borci; branioci; oslobodioci...*¹⁰³

Na samom početku godine, 15. siječnja u ovim je novinama objavljen tekst čiji naslov glasi: *Niko nas i nikad više neće voditi na klanicu* u kojem se govori o žrtvama *ustaškog* zločina u Voćinu. (slika 6)¹⁰⁴ Autor Jovan Rašković u tom članku kaže da *udar na svakog Srbina znači udar na ceo srpski narod*, a također se prenose riječi jedne učiteljice s toga prostora, koja tvrdi da djeca Hrvata (*ustaša*) u Voćinu toga dana pjevaju: *Podrum mali gde smo Srbe klali, rat je treći pravićemo veći.*¹⁰⁵

Slika 4. Naslov članka Politike 15. siječanj 1991. "Niko nas i nikad više neće voditi na klanicu"

¹⁰² Luković P, „Priprema za odstrel (1)“. *e-novine.com*. (27. lipnja 2009.)

¹⁰³ Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.). str. 97.

¹⁰⁴ *Ibid.* str. 170

¹⁰⁵ *Ibid.*

Nakon napada na policijsku postaju u Pakracu u noći s 1. na 2. ožujka 1991. godine, *Politika* prenosi riječi Socijalističke partije Srbije koja je 3. ožujka osudila „brutalan napad“ na stanovništvo: *Nasilničkim i fašističkim metodama hrvatske vlasti nasrnule su ne samo na mir i zajednički život, nacionalnu ravnopravnost i demokratiju, već i na same živote građana. Hrvatske vlasti su ovim teškim nasiljem dovele do daljeg pogoršanja ionako teške političke situacije u Jugoslaviji. Socijalistička partija Srbije traži od Predsedništva SFRJ da umesto jalovih sednica i saopštenja vrši svoje ustavom utvrđene funkcije.*¹⁰⁶

Nakon „oslobođenja“ Vukovara *Politika* donosi brojne tekstove o zločinima koje su provodile hrvatske (*ustaške*) snage, i nastoji pokazati koliko daleko su hrvatski vojnici bili spremni ići. Na taj je način 21. studenoga 1991. godine objavljen članak pod naslovom *Ubio ženu i dete da bi dokazao lojalnost.* (slika 7)¹⁰⁷ U člancima takvoga tipa iznosi se svjedočenje kako su hrvatski vojnici, kako bi dokazali da su vjerni Hrvatskoj, bez premca ubili svoju vlastitu obitelj, svoje žene i djecu. Na temelju toga u ovom članku podnaslova *Gardista Joško Jurić sa Mitnice masarkom najbližih dokazao lojalnost*, dalje piše: *Gardista Joško Jurić da bi dokazao vernost Hrvatskoj, zaklao je svoju suprugu, inače Srpkinju, nožem joj rasporio stomak i iz utrobe izvukao sedmomesečni plod deteta. Jurić je oboje ekserom zakovao na stablo kruške u naselju Mitnica.*¹⁰⁸

Slika 5. Naslovnica Politike "Ubio ženu i dete da bi dokazao lojalnost" (21. studeni 1991.)

¹⁰⁶ *Ibid.* str. 99

¹⁰⁷ *Ibid.* str. 178.

¹⁰⁸ *Ibid.* str. 178.

5.1.2. *Vreme*

Ovaj tjednik prvi je privatni list pokrenut u listopadu 1990. godine, s motom: *Fakte s svetinja, a komentari slobodni*.¹⁰⁹ Glavni urednik lista istaknuo je da njegova ekipa neće navijati za bilo koga ili bilo što, osim za istinu, odnosno za vrh dostignutih vrijednosti u društvu i u novinarstvu.¹¹⁰ Zanimljivost vezana za ovaj list je to što je objavljivan na latinici, za razliku od svih ostalih novina koje su pisane ćirilicom.

U vrijeme pada Vukovara beogradski list *Vreme* daje izvještaje iznoseći detalje o „oslobođenju“ Vukovara. Jedan od citata glasi: *Komandant operativne grupe Jug u operaciji Vukovar, pukovnik Mile Mrkšić* (tom OG je zapovijedao major Veselin Šljivančanin, a ne Mrkšić – op. Z.P.) *rekao je TANJUG-u da je srušen Vukovar, zahvaljujući hrabrosti i znanju pripadnika motorizovanih gardijskih jedinica armije, kao i dobrovoljaca i pripadnika teritorijalne odbrane od kojih su mnogi baš iz Vukovara. Za ustaše Vukovar je još juče bio kamen temeljac nekakve njihove Nezavisne Države Hrvatske – kaže Mrkšić i podseća da je završna operacija počela još tridesetog septembra*.¹¹¹

5.1.3. *Politika Ekspres*

Politika Ekspres su srpske novine pokrenute 1963. godine sa sjedištem u Beogradu. Pokrenute su prvenstveno kao večernje novine u obliku konkurencije *Politici* i *Večernjim novostima*. U vrijeme Domovinskog rata objavljuju se članci bliski Slobodanu Miloševiću i njegovoj politici.

Dana 1. rujna 1991. godine u novinama je objavljen tekst čiji je naslov *Beg od Srbosjeka*, sa slikom oštrog predmeta na kojem piše *Srbosijek*.¹¹² Tekst aludira na zločin kojega su *ustaše* počinile u Okučanima i Novskoj u zapadnoj Slavoniji, te ponajviše u selima Mlaka i Međeđa te ga se uspoređuje sa zločinom iz 1944. godine.¹¹³ Također je zabilježena namjena tog „alata“:

¹⁰⁹ Križe, Ž. (2015.) *Velikosrpska politička propaganda uoči raspada Jugoslavije na primjeru srbijanskog tiska od donošenja Memoranduma SANU do početka ratnih sukoba u Hrvatskoj (1986-1991)*, Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji. str. 7.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ Pinter, Z. „DESET NAJVEĆIH LAŽI SRPSKE RATNE PROPAGANDE“. *Domoljubni portal CM* (1. svibnja 2018.).“

¹¹² Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.). str 171.

¹¹³ *Ibid.*

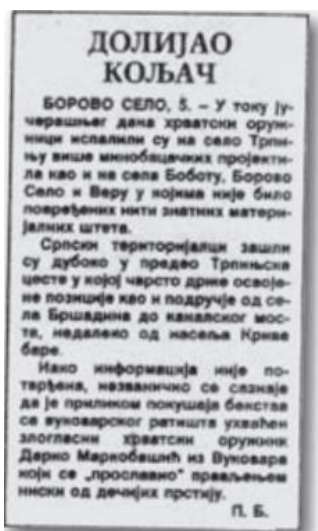
Ovaj sablasni alat služio je za klanje Srba i na njemu je bilo još usirene krvi. U ustaškom arsenalu sakrivenom u katoličkoj crkvi bilo je još i harpuna i specijalnih vesala čija je daska „iskićena“ zarđalim ekserima kojima su ovi, kako su nam procedili kroz zube, „prašili Srbe po turu“¹¹⁴

Kako su Srbi u svom govoru mržnje dosta često optuživali hrvatske vojnike (i Hrvate općenito) da su ubijali i mučili srpsku djecu, takve su informacije objavljivane u javnost. Među takvim je i vijest o tome da su Hrvati, nakon što su poklali djecu, od njihovih prstiju napravili ogrlice koje su nosili oko vrata. U broju *Politike Ekspres*, potpisanom inicijalima P.B. i objavljenom 5. listopada jedan od tekstova (na strani br. 5) govori o uhićenju jednog od onih koji je oko vrata „nosio“ takvu ogrlicu. Na naslovnici ovog broja velikim slovima piše *Dolijao koljač*, a u tekstu je zabilježeno: *Iako informacija nije potvrđena, nezvanično se saznaje da je prilikom pokušaja bekstva sa vukovarskog ratišta uhvaćen zloglasni hrvatski oružanik Darko Markobašić koji se „proslavio“ pravljenjem niski od dječijih prstiju.* (slika 8)¹¹⁵ Dan poslije u istim je novinama objavljen novi članak, naslovljen *Streljan Markobašić*, a nadalje piše: *Poznatog ustaškog koljača, Davor Markobašić, onog kome je u kući nađena ogrlica od dečijih prstića, uhvatili su borci-teritorijalci sa Petrove gore i streljali ga. Reč je o meštaniu Vukovara, poznatom kriminalcu, nekrofilu, čoveku-zveri (...)*¹¹⁶ Uhićenje Markobašića spominje se i u članku *Večernjih novosti*, o čemu se može pročitati u sljedećem odlomku. Zanimljivo je kako se Markobašić pojavljuje u novinama 1992. godine, što upućuje na to da nije ubijen. Ubrzo se također pojavljuje na popisu MUP-ove Jedinice za posebne zadatke – Rakitje. Posve je zanimljivo što se njegovo ime i „ogrlica od prstića“ više nikada nisu pojavile u javnosti, niti u ikakvim istragama za ratne zločine poslije 1991. On nije bio jedini Vukovarac koji je bio tema medijskog maltretiranja.

¹¹⁴ *Ibid.* str. 172.

¹¹⁵ *Ibid.* str. 195.

¹¹⁶ *Ibid.*

Slika 8. "Dolijao koljač" *Politika* Ekspres, 5. listopada 1991.

Među maltretiranim je bio i novinar *Hrvatskog Radija Vukovar* Siniša Glavašević. O njemu se pisalo unutar reportaže iz Vukovara. U tim člancima potpisanim od strane V. Obradović i J. Slatinac te objavljenima 27. listopada pod naslovom *Novinar bojovnik piše: U kući vukovarskog novinara Siniše Glavaševića, bivšeg spikera Radio Vukovara, koji je naglo avanzovao u ratnog reportera, posle nasilne smene u ovoj redakciji 2. maja ove godine, pripadnici Vojne policije, umesto magnetofona i novinarske beležnice, pronašli arsenal pušaka, plastičnog eksploziva i drugih ubojnih sredstava. Od reporterskog alata jedino su našli telefonski imenik „važnih urednika“ kao što su dr. Franjo Tuđman, Stjepan Mesić, i drugi vrhovnici, koji po logici posla radioreportera, nemaju nikakve veze sa ovim zanatom.*¹¹⁷

Kako su napadi na Vukovar i njegovu okolicu bivali sve jači, tako se i govor mržnje od strane Srba prema Hrvatima pojačavao. Takva je propaganda svoj vrhunac dosegla u studenome 1991. godine, kada je grad prolazio kroz najteže trenutke. Dana 3. studenoga *Politika Ekspres* objavljuje naslov *Ljudske zveri pomračena uma*, ispod kojega se nalazi tekst članka: *Zabeležen je slučaj da su novogradiške novoustaše nedavno pekle jedno srpsko dete na ražnju, a kad je o „zabavi“ reč, ustaše su je u svoje „slobodno“ vreme uveli kada zarobe Srпкиnje u podmakloj trudnoći. Onda počinje klađenje koga je pola nerođeno dete, a kad se skupa marke, dolari i slična valuta na hrpu, onda onaj ustaša koji vodi ovu satansku okladu, kamom ustanovljuje kome je pripala ova krvava oklada.*¹¹⁸ Ista ta vijest prenesena je i u eteru *Radija Beograd*.

¹¹⁷ *Ibid.* str. 202.

¹¹⁸ *Ibid.* str. 177.

Pod posebnim svjetlom ove novinske kuće bila je i doktorica Vesna Bosanac, koja je spominjana u prilogu novina na strani broj pet, koji je napisala Aleksandra Plavevski, objavljenom 20. studenoga: (...) *poznata po svojim rasističkim kriterijumima za prijem pacijenata na lečenje. U vukovarskoj bolnici bilo je, naime, mesta samo za Hrvate kojim je trebala medicinska pomoć.*¹¹⁹ Doktoricu ponovno spominje ista autorica, u istim novinama, samo dva dana poslije u reportaži naslovljenoj: *Ženski Mengele*¹²⁰, posvećena zlodelim dr. Vesne Bosanac, pedijatra i ratnog direktora vukovarske bolnice, koju već svi nazivaju ženskim Mengeleom, o likvidacijama bolesnih i ranjenih civila da bi se oslobodili kreveti za „hrvatske junake“ (...) ¹²¹ Također, upućivani su joj pogrdni nadimci, poput *ustaški koljač*, kojim je nazvana u članku J. Slatinca objavljenom 11. prosinca nakon što je razmijenjena za zarobljenike i vraćena u Hrvatsku – *osvedočeni ustaški koljač dr. Vesna Bosanac ipak izbegla zasluženoj kazni.*¹²²

Politika Ekspres sve češće spominje i piše mnoštvo članaka o „nabeđenim“, odnosno, lažnim, prividnim i neautentičnim zločinima i njihovim izvršiteljima. Jedan od takvih članaka potpisan je B.B.M i objavljen 2. listopada 1991. godine pod naslovom *Zaklali 60 Srba*, a pod kojim se nalazi tekst u kojem piše da je od 60 pobijenih Srba njih 20 bilo djece.¹²³ Taj se „zločin“ dogodio u Starim Jankovcima, a o njemu se saznalo zbog uhićenja pet povratnika iz Australije sa ustaške obuke, koji su odali imena ubojica koji su usmrćenima vadili srce i oči.¹²⁴

5.1.4. Večernje novosti

Večernje novosti bile su dnevni list pokrenut u jesen 1953. godine kao list unutar kojega bi trebale biti objavljujivane svakodnevne kratke vijesti s naslovima velikih formata i velikim brojem fotografija, sve kako bi čitateljima omogućili što lakše i što brže informiranje o aktualnim događanjima.

Ove novine o događanjima u Pakracu govore dosta neprofesionalno i subjektivno. Na naslovnici od 3. ožujka 1991. godine nalazi se ogroman naslov *Prepad na Pakrac* u kojem tvrdi

¹¹⁹ *Ibid.* str. 204

¹²⁰ Naziv po njemačkom nacističkom liječniku, čiji je nadimak bio *Anđeo Smrti*, koji se bavio ubojstvima i pokusima nad zarobljenicima logora 1945. godine

¹²¹ Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.). str. 204.

¹²² *Ibid.* str. 204.

¹²³ *Ibid.* str. 178.

¹²⁴ *Ibid.*

da: zvanično niko nije poginuo, ali da se nezvanično saznaje da je poginulo 11 Srba.¹²⁵ Na trećoj stranici istoga broja nalazi se nekoliko gorućih naslova, čiji se autor nije potpisao. Ona glase: *Invazija na Pakrac; Masakr pred crkvom; Poginuo sveštenik.*¹²⁶ Tri dana nakon tih događaja, *Večernje novosti* ne potvrđuju niti opovrgavaju ono što su napisali. Pobijanje prethodne teze objavljeno je tek 6. ožujka kada je u novinama napisano: *Bez žrtava, srećom.*¹²⁷

U ovim se novinama također objavljuju informacije o srpskim logorima u kojima su bili zarobljeni hrvatski vojnici, mahom pripadnici Zbora narodne Garde, ali u logorima su bili zarobljeni i obični seljaci, kao i žene. U članku autorice Tamare Bakić naslovljenom *Zločinci na salašu*, koji je objavljen dva dana zaredom, 13. i 14. studenoga stoji: *Logor smešten između dve reke 25 kilometara daleko od Zrenjanina skriva od očiju javnosti nekoliko stotina zarobljenika, mahom Hrvata, koji su učestvovali u zverstvima nad srpskim življem u okolini Vukovara, Tovarnika, Osijeka i drugih krajeva Slavonije. To su pripadnici „Zbora narodne garde“, MUP Hrvatske, crnokošuljaši, ustaše, ali i seljaci, domaćice, mladići sa nepunih šesnaest godina. Uglavnom su zadojeni mržnjom prema svemu što je srpsko. Tu u logoru očekuju kaznu. Većina je svesna da su samo bili pioni u krvavom piru hrvatskog vrha.* (slika 9)¹²⁸

Slika 9. Reporter "novosti" u logoru kod Zrenjanina među zarobljenim pripadnicima ustaških snaga - "Zločinci na salašu", Večernje novosti 13. studenoga 1991.

¹²⁵ Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.).str. 99-100.

¹²⁶ *Ibid.* str 100.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ *Ibid.* str 227.

Pri objavljivanju informacija o „oslobađanju“ Vukovara, dugom tri mjeseca, *Večernje novosti* svoje su vijesti temeljile na laži i mržnji. Uređivačka politika novinara ovoga lista svojim je tekstovima pozivala na masovna ubojstva Hrvata i rušenje svega pred sobom.¹²⁹ Velika naslovna strana (zauzima gotovo trećinu cijele stranice) broja objavljenog 17. studenoga, dan uoči pada grada glasi: *Vukovar o koncu*, a iz teksta koji slijedi saznajemo da su *udružene snage JNA i Teritorijalne odbrane dospjele do najstrožeg centra Vukovara* te da je *od juče popodne Borovo naselje u rukama jedinica JNA*.¹³⁰ U izvještajima nakon pada grada saznajemo da je *među ustašama zavladao rasulo, te ni iz Mitnice, koja je takođe opkoljena sa svih strana, ustaše nemaju kud. Do konačnog sloma ostaje im da iz mitničkih bara i šikara mučki napadaju oslobodiocima. Taj čas je već kucnuo, jer razrušenim vukovarskim ulicama koje u 90 odsto slučajeva kontrolišu snage JNA, TO i srpskih dobrovoljaca, sloboda uveliko korača. Dan oslobođenja biće kažu meštani i oslobodioci, proslavljen defileom oslobodilaca ulicama Vukovara, uz muziku dragačevskih trubača*.¹³¹

Dana 20. studenoga, u jutarnjim satima objavljena je vijest koja je odjeknula čitavom Slavonijom, a naslovljena je *Pokolj dece*, te je popraćena tekstom nama nepoznatog autora: *Vest koja je u trenutku pisanja ovog izveštaja stigla u pres-centar u Erdutu odjeknula je poput bombe: u podrumu jedne od kuća u Borovom Naselju oslobodioci su našli četrdesetoro zaklane dece! Po tvrđenju očevidaca, slika je jeziva a novinari su odmah krenuli da se uvere u verodostojnost ove informacije*.¹³² Nastavljeno je istraživanje te vijesti u nekoliko narednih dana te se ona brzo proširila i u svjetske medije, a već dva dana nakon ustanovljeno je kako je takva vijest zapravo lažna, i vrlo je vjerojatno da je takva informacija bila jedan od povoda zločina na Ovčari provedenoga istoga dana. Ista vijest odjeknula je na Radio-televiziji Srbije, te je o ovoj vijesti nešto detaljnije opisano u tom odlomku.

Uz *Politiku Ekspres*, i *Večernje novosti* objavljuju vijest o uhićenju *ustaše* Davora Markobašića. U broju objavljenom 21. studenoga 1991. godine ništa ne piše o zločinu počinjenom na Ovčari, gdje je ubijena i Davorova supruga Ružica, već se uz naslov (autor potpisan B.B.M.): *Uhapšen i Markobašić*, nalazi i udarni podnaslov: *Prilikom čišćenja Vukovara pohvatani najokoreliji zlikovci koji su činili zverstva nad Srbima*.¹³³ U tom članku nadalje piše: *Većina najokorelijih ustaša koji su proteklih meseci činili zverstva nad Srbima*

¹²⁹ „Olovka piše mržnjom.“ *e-novine.com* (18. svibnja 2009.)

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

¹³² Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.). str. 206.

¹³³ *Ibid.* str. 198.

uhapšeni su, a među njima je i Davor Markobašić, zlikovac koji je pravio ogrlicu od dečijih prstića. Ogorčeni građani traže da im sudi narod i zato nisu dozvolili da zlikovci budu pod vojnom kontrolom. (...) ¹³⁴

Slika 10. (u baraci sa ustašama zarobljenim u Vukovaru) "Svi smo klali", Politika Ekspres 24. studenoga 1991.

5.2. Televizija

5.2.1. Radio-televizija Srbije (RTS)

Radio-televizija Srbije (RTS) je najpoznatija i najznačajnija medijska kuća u Srbiji, sa svojim je emitiranjem započela u svibnju 1991. godine. Do njenog emitiranja, ulogu nacionalne medijske kuće Srbije imala je Radio-televizija Beograd (RTB). Upravo ova televizijska kuća primjer je iskorištavanja nekog medija u propagandne svrhe- Na RTS-u su prikazivani brojni dokumentarni filmovi o ratnim sukobima na teritoriju cijele Hrvatske, pa tako i Slavonije. Ti su filmovi imali ulogu svom narodu prikazati srpsku stranu „priče“, odnosno „istinu“. U njima je prikazan niz priloga o zločinima nad Srbima u slavonskim selima Čovac, Dubovac, Kosovac, Donji Rajići, Sarvaš i Laslovo, koji su se dogodili u razdoblju od kolovoza do rujna 1991. godine.¹³⁵ U selu Čovac, reporter i snimatelj Milan Teodorović je intervjuirao lokalno stanovništvo, a među njima je najviše bilo djece. Upitao je dvije djevojčice predškolskog uzrasta: *Kaži mi, evo čuješ kako se puca ovde, jel se plašiš? Jel te strah?*, na što se čuje da djecu svi nagovaraju da kažu da se plaše i ona potvrđuju klimajući glavama.¹³⁶ U prilogu koji slijedi,

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid. str. 108.

¹³⁶ Ibid.

prikazani su izloženi leševi pripadnika Srpske dobrovoljačke garde koji su ubijeni u selu Palača u blizini Osijeka, te se u pozadini čuje glas Željka Ražnatovića Arkana koji pojašnjava: (...) *Njih je uvalila ta Crna legija kad je napala Palače, i ovaj, videli ste šta su im napravili. (...) Šta da vam kažem, klali su ih i ja sam uspeo jedva da ih menjam preko gradonačelnika Osijeka za četiri časne sestre koje su bile u Tenju. Danas smo ih zamenili (...) na jedvite jade, jer nisu hteli da ih daju uopšte.*¹³⁷ Nadalje, Arkan nastavlja: *Nemačka televizija je prikazala, ja nisam gledao ali kažu da je prikazala ove leševe i rekla da su to hrvatski leševi, razumete, u stvari to je čist genocid, ponavlja se ona, znači čist genocid nad srpskim narodom, znači da su oni opet krenuli starim stazama kojima ih je učio Ante Pavelić i Adolf Hitler. Znači da su oni opet krenuli starim stazama ponovo, stazama zločina i stazama mraka. I to je to što se dešava, zato smo mi ustali protiv tog (...) Oni sad kolju žene i decu širom takozvane Hrvatske, ali vidite da se potvrdila ponovo 1941, da opet kolju.*¹³⁸

„Oslobođenje“ Vukovara bila je najvažnija vijest *Dnevnika* 18. studenoga 1991. godine. Voditeljica tako izvještava: *komandant Operativne grupe Jug u operaciji Vukovar, pukovnik Mile Mrkšić rekao je TANJUG-u da je srušen Vukovar, najteža i najutvrđenija ustaška tvrđava, zahvaljujući hrabrosti i znanju pripadnika motorizovane gardijske jedinice Armije, kao i dobrovoljaca i pripadnika Teritorijalne odbrane od kojih su mnogi baš iz Vukovara. Za ustaše Vukovar je još jučer bio kamen temeljac nekakve njihove Nezavisne Države Hrvatske – kaže Mrkšić i podseća da je završna operacija počela još 30. septembra. Bile su to borbe prsa u prsa, za svaku kuću i svaku ulicu, rekavši da je i u prošlom ratu u oslobađanju Vukovara bilo izuzetno teško. Pukovnik Mrkšić dodaje da je po priznanju ustaških snaga prelomni trenutak bio dolazak gardijskih jedinica. Hrvatski oružnici su imali najsavremenije topove, rakete i drugo naoružanje kako bi se borba nastavila i u sledeća tri-četiri meseca. Mrkšić naglašava da su elitnim gardijskim jedinicama veliku pomoć pružili i dobrovoljci, a ukazuje i na herojstvo pripadnika gardijskih jedinica, od kojih su neki u borbama za Vukovar izgubili obe noge.*¹³⁹

U *Dnevniku* se također izvještava i o doktorici Vesni Bosanac, koju su srpske snage optužile za nemilosrdno ponašanje prema ranjenicima srpske nacionalnosti. Tako voditeljica nadalje izvještava: *TANJUG saznaje u Vukovaru iz pouzdanih vojnih izvora da su vojni organi zadržali bivšu upravnicu bolnice u tom gradu, doktorku Vesnu Bosanac, povodom raznih*

¹³⁷ *Ibid.* str. 108-109

¹³⁸ *Ibid.* str. 187.

¹³⁹ sam, ja. (2013). „RTS o tzv oslobađanju Vukovara“ [YouTube Video].

*informacija koje u javnosti kruže o njoj. Očekuje se utvrđivanje okolnosti u vezi sa smrću ljudi čiji su leševi pronađeni u blizini bolnice, kao i drugih činjenica vezanih za njen rad.*¹⁴⁰

Nakon pada grada, ratište je obišla i novinarska ekipa koja je za *Drugi dnevnik* snimila prilog u kojem su prikazani zarobljenici hrvatske nacionalnosti u civilnoj odjeći. Nakon jučerašnjeg oslobađanja Vukovara, zarobljena je i veća grupa ustaša. Dokaz za to su i ovi kadrovi zarobljenih fašista, zengi i mupovaca, snimljeni rano jutros u sabirnom centru neposredno iza linije fronta. Samo u toku prošle noći, gde se našla i televizijska ekipa RV i PVO, dovedeno je više od 3000 zarobljenih ustaša. Mnogi od njih, koji su pružali žestok otpor jedinicama JNA, teritorijalcima i dobrovoljcima, ipak su uspjeli da sa sebe skinu uniforme i druga obeležja ustaških formacija. Međutim, odali su ih sitni detalji koji su i osujetili njihov plan da prikriju zlodela koja su učinili. Najveći broj njih imao je istu obuću, vojne čizme strane proizvodnje, a lične stvari koje su sa sobom poneli bile su zapakovane u identične putne torbe ili vreće Vuteksa iz Vukovara. Bez uniformi i oružja, i kuraži koju daje špric sa drogom, ovi ljudi ne izgledaju tako opasno, pa ih je lako čuvalo samo nekoliko stražara. Da je reč o zlikovcima, rečito govore dokazi obezbeđeni u toku današnjeg dana. Kriminalističko-tehničkom analizom i uzimanjem tzv. parafinske rukavice utvrđeno je da su svi oni u poslednja 24 časa upotrebljavali vatreno oružje. Na rukama svih ustaša pronađeni su tragovi barutnih čestica, a kod dvojice i tragovi ljudske krvi u predelu podlaktice, koja nije njihove krvne grupe.¹⁴¹

Dok su agresorske snage sredinom studenoga 1991. godine harale potpuno razrušenim Vukovarom i njegovom okolicom, beogradska RTS je 20. studenoga u svijet poslala laži o masovnim masakrima ustaša nad Srbima, te o zaklanom 41 srpskom detetu, čiji su leševi pronađeni u jednoj osnovnoj školi u Borovu Naselju nakon ulaska „oslobodilaca“ na to područje.¹⁴² Ta je vijest ugledala svjetlo dana dan prije masovnih ubojstava branitelja, civila i ranjenika odvedenih iz vukovarske bolnice na Ovčaru. Tim je događajima „svjedočio“ fotoreporter Goran Mikić, kojega je voditelj programa upitao: *Ti kad si došao, što si tamo video?*, na što je Mikić odgovorio: *Pa jednostavno, videli smo najlonske vreće pune malih leševa. Ja sam uspeo da se dopuzam na jedno dvadeset metara do njih. To se veoma lako može videti da su to deca od pet-šest godina, preklana, puna krvi oko glave. To je tako mučan prizor da i onim vojnicima su suze tekle, zaista (...)*¹⁴³ Zatim nadalje tvrdi: *Pa, oni su povadili to iz podruma. To je bilo na gomile, spajali su glave, tela, i to je sve stravično izgledalo, pri čemu*

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ „Olovka piše mržnjom.“ *e-novine.com* (18. svibnja 2009.).

¹⁴² *WarHistory*. (2007). „Televizija Srbija (RTS) priznaje laz o zaklanoj srpskoj deci“ [YouTube Video].

¹⁴³ Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.). str. 213.

ga je voditelj programa upitao: *Imao si fotoaparata? Jesi li probao da snimiš?* na što je Mikić odgovorio potvrdno: *Da. Probao sam da snimim. Ustao sam, no međutim, prštali su metci oko mene i jedan vojnik repetirao je pušku u mene naredio mi da se spustim jer bi i ja uostalom poginuo kao i oni.*¹⁴⁴ Narod je naravno povjerovao u takvu propagandu, što je dovelo i do još jačeg divljanja agresorskih snaga (*četnika, arkanovaca*). Ubrzo su na mjesto „zločina“ poslani stručnjaci sudske medicine iz Beograda kako bi ispitali taj slučaj, no naravno, nisu naišli ni na kakve tragove zločina. Toga dana je u *Drugom dnevniku* RTS-a objavljeno: *Grad je danas organizovano u pratnji JNA posetila grupa od 200 stranih i domaćih novinara. Najuporniji tražili su posmrtno ostatke zaklane dece o kojim bruji celi svet, rekoše i susedna Austrija. Sa grupom stručnjaka beogradskog Instituta za sudsku medicinu pretražili smo sve škole, dečije vrtiće i njihove podrume. Od zločina ni traga. U jednom vrtiću našli smo zalihe municije koju su teritorijalci aktivirali, i to je sve. Traganje se nastavlja.*¹⁴⁵ Ravnateljica Opće bolnice Vukovar, dr. Vesna Bosanac je na svjedočenju u Haagu izjavila kako vjeruje da je takva vijest o ubijenoj srpskoj djeci namjerno puštena u javnost kako bi izazvala gnjev i potaknula Srbe na stravične zločine koje su počinili dan nakon objave vijesti, na Ovčari.¹⁴⁶ Dva dana nakon objavljene vijesti bili su prisiljeni opovrgnuti tu vijest i to na način da su krivnju prebacili na strane medije. Ta je prijevarena ubrzo otkrivena od strane Jovana Đulovića i Miloša Vasića, dvojice novinara beogradskog lista *Vreme*. Jovan Đulović tu vijest demantira: *To neki Mikić, fotograf (...) on to nije mogao da slika, ali je video svojim očima, ali nije slikao, i pojavljivao se na televiziji. (...) Samo bolestan um može da izmisli (...)*¹⁴⁷

¹⁴⁴ *WarHistory*. (2007). „Televizija Srbija (RTS) priznaje laz o zaklanoj srpskoj deci“ [YouTube Video].

¹⁴⁵ Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.). str. 214.

¹⁴⁶ „Medijski rat protiv Republike Hrvatske 1990-ih“. *Braniteljski.hr* (13. rujna 2018.).

¹⁴⁷ *WarHistory*. (2007). „Televizija Srbija (RTS) priznaje laz o zaklanoj srpskoj deci“ [YouTube Video].

Slika 11. naslovnica "Masakr dece u obdaništu"

5.3. Radio

5.3.1. Radio Beograd

U prilogima *Radija Beograd* dosta često je u eteru izgovoren epitet *ustaštvo*. Primjer takvoga govora može se čak tri puta primijetiti u jednom javljanju u prilogu koji je emitiran 9. listopada 1991. godine: *Jačih vatrenih okršaja, osim povremenih, i sporadičnog otvaranja vatre na frontu Zapadne Slavonije i okučanskog kraja, severnim granicama SAO Krajine danas nije bilo. Jedinice Banjalučkog korpusa i Teritorijalne obrane Okučana kao i u svim dosadašnjim slučajevima poštuju sporazume o prekidu vatre, a što se druge strane tiče, hrvatske strane, nema žešćih vatrenih javljanja, više je posledica stanja u kojem se na ovom području nalaze ustaške paravojne formacije razbijene na svim vatrenim linijama i sabijene u uske prostore u*

centrima Nove Gradiške, Pakraca i Novske pred konačnim su vojnim slomom. Samo potpuni vojni poraz ustaških formacija na širem području ovog kraja je oslobađanje takvih znamenja kao što su Jasenovac. Metafora ovog rata ili Pakrac, centar srpske duhovnosti na ovim slavonskim srpskim zemljama može da bude garancija srpskom narodu od povampirenog fašizma i garancija ostanka i opstanka srpskog naroda na ovim teritorijama.¹⁴⁸

Nekoliko dana kasnije, u javljanju 14. listopada, iz Pakraca se javlja Željko Mandić: Inače, preživeli stanovnici Pakraca i Lipika koji se nisu na vreme sklonili, svedoci su ustaške tiranije, divljanja i izivljavanja nad nedužnim stanovništvom, fizičkog maltretiranja i zastrašivanja djece, žena i staraca, divljačkih pretresa i razbijanja po kućama i stanovima, prebijanja i osakaćivanja staraca, pogotovu onih za koje su domaće ustaše znali da su bili učesnici narodnooslobodilačke borbe.¹⁴⁹

Četiri dana kasnije, 18. listopada, isti se novinar javlja sa detaljima o načinu borbe u zapadnoj Slavoniji, posebice na prostoru Lipika, koji je pao u ruke „oslobodilaca“. U poslednjim dogovorima o mirnom razrešenju jugoslovenske krize hrvatski oružnici u Zapadnoj Slavoniji daju ipak svoj pečat novim napadima na položaje Jugoslovenske Narodne Armije i teritorijalaca. (...) U ovom trenutku ustaše koncentrišu snage na svim pravcima u Zapadnoj Slavoniji. Jučer i danas bilježimo žestoke minobacačke napade kao i napade haubičkim granatama na položaje Teritorijalne odbrane u općinama Podravska Slatina i Daruvar; napadnuta su sela Klisa i Donje i Gornje Cepidlake. Već nekoliko dana zaredom hrvatski oružnici pokušavaju prvo minobacačima, a zatim i tenkovskim probojima probiti preko sela Bajir, Trokut i Lovska položaje Jugoslovenske Narodne Armije i TO, kako bi po svaku cenu stigli do svojih opkoljenih kamarata u Pakracu i Lipiku. U jučerašnjem takvom pokušaju, nakon što su ipak uspjeli popaliti pola sela Lovska, ustaše su ponovo osujećene. Zarobljena su i dva tenka MUP-a koja su donedavno pripadale Jugoslovenskoj Narodnoj Armiji i jedno borbeno oklopno vozilo, 20 ustaša, dok ih je 20-ak zauvek ispalo iz stroja. (...) Po ulasku u pojedina uporišta u Lipiku teritorijalci i pripadnici JNA zatekli su stravičnu sliku, na stotine mrtvih MUP-ovaca u ruševinama koji su se već počeli raspadati, veliki broj ranjenih. Pri čišćenju je uhapšeno 30-ak ustaša, od kojih su već neki odbacili uniformu i obukli civilna odela, međutim oni nisu računali na preživele svedoke koji su spremni svedočiti o ustaškim zlodelima u Lipiku.

¹⁴⁸ Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011). str. 172.

¹⁴⁹ *Ibid.* str. 173.

Radio Beograd u listopadu 1991. donosi izvještaje iz okupiranog Vukovara. U tim je izvještajima prikazano kako su ustaše sklone nepoštenju ili izdaji, odnosno, kako nisu pouzdani u davanju, tj. držanju obećanja. Naime, u Vukovaru je sklopljeno primirje, koje Hrvatska vojska nije ispoštovala, zbog toga što je odgovorila na jak napad JNA. U vukovarskom se kraju i pored primirja vode borbe teritorijalaca i ustaških bojovnika. Čim su dobili hranu i lekove garda se ponovo ustremila i na jedinice JNA, koja je dugo trpela udarce, a onda je bila prisiljena da odgovori. Napredovanje teritorijalaca je evidentno, mada su to pomaci, reklo bi se mic po mic, pa ipak izgledi za konačno oslobođenje Vukovara su sve više izvesni i to u kratkom roku. Pored napada na jedinice JNA, ustraški bojovnici su napadali i okolna sela, a posebno naselje Crepulja u Borovom Selu i Bršadin. (...) Poslednji rok za predaju oružja je do ponedjeljka u 12 časova. Ovo su već treći pregovori i posle svakog ustaški bojovnici Iloka ubijaju svoje pregovarače. Takva sudbina zadesila je i dosadašnjeg zapovjednika policijske stanice Matu Brletića, koji je bio spreman da Ilok spase od ratnog vihora. (...)¹⁵⁰

Dana 19. listopada radio prenosi riječi Željka Ražnatovića Arkana: *Priča se da moje jedinice kolju, razumete, to se priča u hrvatskim sredstvima informisanja, u ustaškim sredstvima informiranja i tako dalje, (...) A oni su navikli da ubijaju, oni ubijaju, oni ratuju svuda po svetu, oni su navikli, za njih ubiti čoveka je ništa, tako da, ne mogu da nam pobegnu nigde, stvar je u tome što ćemo mi da ih hvatamo svuda kasnije. Treba da su svesni toga da nema bežanja. Oni trenutno mogu da izbegnu negde, ali ovde se rađaju novi vizentali, razumete, i treba da su svesni da nijedan zločin neće biti nekažnjen. Svaki Srbin će biti osvećen, to ja obećavam.*¹⁵¹

Mnogi slušatelji *Radija Beograd* su jedva dočekali 18. studenoga, odnosno, dan kada je, prema uvjerenju srpskih vlasti i srpskih snaga, Vukovar „oslobođen“. U eteru je javljeno: *Dobar dan poštovani slušaoci. Vukovar je pao, objavila je juče prva stanica „Skaj“. Jedinice Jugoslovenske Narodne Armije i srpskih dobrovoljačkih odreda oslobađajući i poslednji najtvrdi obruč centar opsednutog grada nisu, da kako, imali vremena da zvone na zvona, ona će sigurno dugo zvoniti onima kojih više nema zbog povampirenog fašizma i ponovnog ustaškog genocida, o čemu nažalost svedoče tela stotine srpskih civila masakriranih od hrvatskih snaga u selima kraj Vukovara, što javlja i „Frans pres“ pozivajući se na vojne izvore.*¹⁵²

¹⁵⁰ *Ibid.* str. 175

¹⁵¹ *Ibid.* str. 186-187.

¹⁵² *Ibid.* str. 178.

Srpski mediji često su u svojim vijestima znali zlorabiti djecu i njihov položaj, što je i prikazano u prethodnim odlomcima. U emisiji Novosti dana ove radijske postaje na dan „oslobođenja“ Vukovara, rečeno je da: *nema realnog osnova za strah da će bilo ko u Vukovaru navodno masakrirati civile starce i decu. Pre će biti da se možda već počinjeni zločini žele prebaciti na JNA, rekao je pukovnik Miodrag Starčević povodom zahteva iz Zagreba da JNA zaštiti stanovništvo Vukovara od navodno militantnih četnika i terorista. Pukovnik Starčević je istakao da je armija još pre mesec i po dana u akciji izvlačenja ranjenika iz Vukovara predlagala da se iz grada izvuku svi civili, pogotovo deca. Hrvatska strana je to izričito odbila, koristeći civile kao živi štit, rekao je Starčević.*¹⁵³

¹⁵³ *Ibid.* str. 205.

6. Zaključak

Početak Domovinskog rata, Slavonija postaje epicentar političke napetosti i sukoba, zbog čega je pretrpjela velike ljudske gubitke i materijalne štete. Kako bi hrvatska javnost saznala što se događa na bojišnicama istočne Hrvatske, veliku su ulogu odigrali mediji – oblikovali su percepciju i stavove građana. U to su vrijeme bili pod djelomičnom kontrolom vladajuće stranke HDZ-a, iako je u političkoj kampanji dano obećanje za potpunu slobodu govora. Među glavnim zadacima medija toga vremena bilo je prenošenje informacija o aktualnim događanjima, napadima, bitkama, žrtvama i humanitarnim djelovanjima u hrvatskim gradovima i naseljima. Također, mediji su imali ulogu u ostvarivanju nacionalnog identiteta i uzdizanju nacionalnog ponosa i domoljublja te motiviranje za daljnje uspjehe u borbama. Informiranje o stanju u Slavoniji za srpsku javnost provodili su i srpski mediji. Sveukupno, i hrvatski i srpski mediji, dosta su često služili kao platforma za širenje propagande i dezinformacija, čime dolazi do međusobnih prepiranja i stvaranja potpunog nepovjerenja među etničkim grupama. Obje strane veličale su svoje vlastite interese; hrvatska strana suverenu hrvatsku državu, a srpska jedinstvenu i homogenu Veliku Srbiju. Ono što je bitno naglasiti je, da je svaka „strana“ onu suprotnu nastojala prikazati kao neprijatelja u što negativnijem stilu. Uz pomoć velikih i bombastičnih naslovnica te stvaranja identiteta Hrvata-ratnika isti se promovira u svjetskim medijima stvarajući uočljivu razliku između hrvatskog i srpskog vojnika. Iz proučenih brojeva novina hrvatskih medija, poput *Slobodne Dalmacije*, *Glasa Slavonije* i *Virovitičkog lista* vidljivo je kako se međusobno podudaraju u objavljivanju istih događaja. S druge strane, srpski mediji znali su se razlikovati, iako govore o istim događajima. Njihova je glavna uloga bila, uz pomoć ratne propagande, obeshrabriti i demoralizirati neprijatelja, uz prikazivanje sebe kao totalne žrtve. S ekrana i radio prijemnika koji su emitirali srpski *Radio Beograd* i *Radio-televizija Srbije* direktno u gledatelje/slušatelje je dopirao govor mržnje, koji se smatrao svakodnevnim, normalnim govorom. Njegova je uloga bila razviti mržnju prema neprijateljima, u ovom slučaju prema Hrvatima. I srpska i hrvatska strana medija veliku je pozornost pružila okupaciji grada Vukovara, koju srpske novine poput *Politike* i *Politike Ekspres* smatraju „oslobođenjem“ od *ustaških snaga*. Na temelju događanja u Vukovaru moguće je uočiti da mediji imaju izrazito veliki utjecaj u razvoju etničke netrpeljivosti i jačanju doprinosa eskalaciji sukoba na terenu. O tome svjedoči i događaj objavljen u *Večernjim novostima*, a kasnije i u *Devniku* RTS-a, o *41 zaklanom srpskom detetu*,

koji je kasnije dokazan kao lažan. Upravo on je, prema mišljenju dr. Vesne Bosanac bio okidač za masovna ubojstva na Ovčari.

Kao što se u radu jasno pokazuje, hrvatski i srpski su mediji u svom izvještavanju o ratnim sukobima na prostoru Slavonije odigrali jednu od ključnih uloga u oblikovanju događaja toga perioda. Njihova je uloga u širenju nacionalnih tenzija i poticanju međusobnih sukoba bila značajna, no mnogi od njih ipak su se udaljili od profesionalnog načina izvještavanja uz pomoć plasiranja brojnih lažnih i neprovjerenih dezinformacija u javnost. Ovakav način rada i ovakvi događaji iz naše povijesti naglašavaju važnost medijske odgovornosti, nepristranosti i dosljednosti informacijama, kako bi se u budućnosti izbjegle slične situacije te da bi se promoviralo mir među različitim etničkim zajednicama.

7. Literatura

Knjige:

- Barać, M. (2013.) Vukovar u slavonskobrodskim tiskanim medijima 1991-2010// Vukovar '91 – Istina i/ili osporavanje (između znanosti i manipulacije)/ Živić, D.; Špoljar Vržina, S. Lupis, Vinicije B; Cvikić S. (ur.) Zagreb: Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Blaskovich, J. (1998.) *Anatomija prijevare*. Zagreb: Moderna vremena.
- Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.). *Reči i nedela: Pozivanje ili podsticanje na ratne zločine u medijima u Srbiji 1991. – 1992*. Beograd: Centar za tranzicione procese.
- Dedaković-Jastrebović, M.; Mirković, A.; Runtić D (2000.) *Bitka za Vukovar*. Vinkovci: Neobična naklada.
- Domazet-Lošo, D. (2002). *Hrvatska i veliko ratište*. Zagreb: Udruga Sv. Jurja.
- Filipi, M. (2006.) *Na istočnom pragu domovine*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.
- Garde P. (1996.) *Život i smrt Jugoslavije*. Zagreb: Ceres-ZIRAL.
- Goldstein, I. (2011.). *Povijest Hrvatske 1945-2011*. sv. 2. Split: Slobodna Dalmacija.
- Hudelist, D. (1992) *Novinari pod šljemom*. Zagreb: Globus nakladni zavod.
- Labaš, D.; Barčot, M. (2013.) Mediji i rat – etički izazov. Tiskovni mediji u Domovinskom ratu na primjeru Vukovara 1991.. // Vukovar '91 – Istina i/ili osporavanje (između znanosti i manipulacije)/ Živić, D.; Špoljar Vržina, S. Lupis, Vinicije B; Cvikić S. (ur.) Zagreb: Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Lucić J. (gl. ur.) (2013.) *1. gardijska brigada Hrvatske vojske – Tigrovi*. Zagreb: Udruga ratnih veterana 1. gardijske brigade – Tigrovi.
- Marijan, D. (2013.) *Obrana i pad Vukovara*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
- Marijan D. (2016.). *Domovinski rat*. Zagreb: Despot Infinitus d.o.o.
- Nazor, A (2008.). *Grad je bio meta: bolnica, dom umirovljenika...* Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.
- Nazor, A. (2011.) *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.
- Perković Paloš, A.(2014.) Domovinski rat u *Globusu* i *Glasi Slavonije*. // Simbol, identitet i Domovinski rat. Pukovnik dr. sc. Željko Heimer, Marin Sabolović (ur.). Zagreb: Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo.

- Runtić, D. (2004.) *Domovinski rat: rat prije rata*. Vinkovci: Biblioteka Domovinski rat.
- Runtić D. (2013.) *Domovinski rat: Vukovar i istočno bojište*: Vinkovci – Raslina: Biblioteka Domovinski rat.
- Thompson, M. (1995.) *Kovanje rata: Mediji u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*. Zagreb: Hrvatski helsinški odbor.
- Valentić M. (2010.) *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.

Doktorske disertacije:

1. Križe, Ž. (2015). *Velikosrpska politička propaganda uoči raspada Jugoslavije na primjeru srbijanskog tiska od donošenja Memoranduma SANU do početka ratnih sukoba u Hrvatskoj (1986-1991)* (Disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:907689>

Internetski članci:

1. Hannu-Pekka, L. (2009). MOĆ I ULOGA MEDIJA U KRIZAMA. *MediAnali*, 3 (6), 9-26. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/44524>
2. Klemenčić, M. (1993). VELIKOSRPSKA TERITORIJALNA POSEZANJA. *Društvena istraživanja*, 2 (2-3 (4-5)), 285-304. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/32530>
3. Marijan, D. (2001). Jugoslavenska narodna armija u agresiji na Republiku Hrvatsku 1990. – 1992. godine. *Časopis za suvremenu povijest*, 33 (2), 289-319. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/208496>
4. Milanović, T. (2011). Kriza 1980-ih u Jugoslaviji i međunarodni pogledi. *Rostra*, 4. (4.), 85-92. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/169546>
5. Škvorc, Đ. (2009). ZAPADNA SLAVONIJA UOČI I U DOMOVINSKOM RATU DO STUDENOGA 1991. GODINE. *Cris*, XI (1), 116-125.. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/52163>
6. Žunec, O. (1998). Rat u Hrvatskoj 1991.-1995. Prvi dio: Uzroci rata i operacije do sarajevskog primirja. *Polemos*, I (1), 57-87. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/202398>

Novine:

1. Sikora V. „Slavonija i Baranja – zauvijek Hrvatska“, *Glas Slavonije*, 22. srpnja 1991.
2. R.R. „Ne pedalj nego cijela regija ...“ *Glas Slavonije*, 22. kolovoza 1991. str. 15.
3. „Naslovnica- Obljetnica izbora“, *Vinkovački list*, 26. travnja 1991.
4. Šuljak, A. (1991). „Mi s teroristima igramo šah“, *Slobodna Dalmacija*, 20. srpanj 1991.
5. Kukoč, M. (1991). „Ideološka ofenziva za Vukovar“, *Slobodna Dalmacija*, 8. studenoga 1991.
6. Virovitički list : virovitičko-podravski tjednik - [urednica Marija Lovrenc]. (2023). <https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=130&godina=1991&broj=000018> (Preuzeto 28. kolovoza 2023)
7. Virovitički list : virovitičko-podravski tjednik - [urednica Marija Lovrenc]. (2023)., <https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=130&godina=1991&broj=000046> (Preuzeto 28. kolovoza 2023.)
8. „Prinčevi herojskoga grada“, *Slobodna Dalmacija* (Split). 31. prosinca 1991. str 5. [.https://arhiv.slobodnadalmacija.hr/pvpages/pvpages/viewPage/?displaySizeSelect=50&pv_page_id=211528&autocomplete_text=&page=4&pv_issue_no=911231_A](https://arhiv.slobodnadalmacija.hr/pvpages/pvpages/viewPage/?displaySizeSelect=50&pv_page_id=211528&autocomplete_text=&page=4&pv_issue_no=911231_A) (Preuzeto 3. rujna 2023.)
9. „Poginula dvojica policajaca MUP-a“, *Slobodna Dalmacija* (Split), 3.svibanj 1991. https://arhiv.slobodnadalmacija.hr/pvpages/pvpages/viewPage/?page=1&displaySizeSelect=50&pv_page_id=200670&autocomplete_text= (Preuzeto 2. rujna 2023.)

Mrežne stranice:

1. „Trideset sati pakla 13.9.1991.“ Portal SiB.hr. (13. rujna 2011). <https://sib.net.hr/sibplus/skidamo-prasinu/3492075/trideset-sati-pakla-1391991/> (Preuzeto 28. kolovoza 2023.)
2. Slobodna Dalmacija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56660> (Preuzeto 2. rujna 2023.)
3. <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/reportaza-koja-se-pamti-novinar-slobodne-dalmacije-usao-1991-u-okupirani-vukovar-117256> (Preuzeto 25. rujna 2023.)

4. Smokvin List (2020). *GLAS IZ OPKOLJENOGA GRADA – RATNA KRONIKA HRVATSKOG RADIIJA VUKOVAR* [YouTube Video].
Preuzeto s:
https://www.youtube.com/watch?v=J-KrfBx0zOI&ab_channel=SmokvinList
(Preuzeto 4. rujna 2023.)
5. „Priprema za odstrel (1)“. E-novine (27. lipnja 2009.)
<https://web.archive.org/web/20100612124143/http://www.e-novine.com/feljton/27459-Priprema-odstrel.html> (Preuzeto 24. srpnja 2023)
6. „Deset najvećih laži srpske ratne propagande.“ Domoljubni portal CM (1. svibnja 2018).
<https://crnemambe.hr/crne-mambe/stalne-rubrike/press/komentar/ucm/4449-deset-najvecih-lazi-srpske-ratne-propagande-domoljubni-portal-cm-press>
(Preuzeto 24. srpnja 2023)
7. „Olovka piše mržnjom“ E-novine.com (18. svibnja 2009.)
<https://web.archive.org/web/20150610204336/http://www.e-novine.com/region/region-hrvatska/19160-Olovka-pie-mrnjom.html>
(Preuzeto 24. srpnja 2023)
8. „Medijski rat protiv Republike Hrvatske 1990-ih“. Portal Braniteljski.hr (13. rujna 2018.).
<https://braniteljski.hr/medijski-rat-protiv-republike-hrvatske-1990-ih/>
(Preuzeto 8. kolovoza 2023)
9. WarHistory. (2007). *Televizija Srbija (RTS) priznaje laz o zaklanoj srpskoj deci* [YouTube Video]. Preuzeto s:
https://www.youtube.com/watch?v=SfQV0q0rivk&ab_channel=WarHistory (Preuzeto 28. kolovoza 2023.)
10. sam, ja. (2013). *RTS o tzv oslobadjanju Vukovara* [YouTube Video]. Preuzeto s:
https://www.youtube.com/watch?v=CrDJF2GGyn8&t=4s&ab_channel=jasam (Preuzeto 3. rujna 2023.)
11. „Ilok i iločki kraj u Domovinskom ratu (prvi dio)“. Portal Braniteljski.hr (9. svibnja 2022.)
<https://braniteljski.hr/ilok-i-ilocki-kraj-u-domovinskom-ratu-prvi-dio/>
(Preuzeto 26. kolovoza 2023.)

Slikovni izvori:

Slika 1. <https://www.jutarnji.hr/globus/politika/pogledajte-legendarne-naslovnice-od-prvog-broja-pa-do-prve-hrvatske-ratne-pobjede-15037319>

Slika 2 *Ibid.*

Slika 3. Perković Paloš, A.(2014.) Domovinski rat u *Globusu* i *Glasi Slavonije*. // Simbol, identitet i Domovinski rat. Pukovnik dr. sc. Željko Heimer, Marin Sabolović (ur.). Zagreb: Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo. Str. 103.

Slika 4. *Slobodna Dalmacija*, 8. studenoga 1991. str. 12.

https://arhiv.slobodnadalmacija.hr/pvpages/pvpages/viewPage/?page=13&displaySizeSelect=25&pv_page_id=209224&autocomplete_text=

Slika 5. *Slobodna Dalmacija*, 8. studenoga 1991. str. 13.

https://arhiv.slobodnadalmacija.hr/pvpages/pvpages/viewPage/?page=14&displaySizeSelect=25&pv_page_id=209225&autocomplete_text=

Slika 6. Boljević, I., Odavić, Đ; Petrović, V. (i dr.) (2011.). *Reči i nedela: Pozivanje ili podsticanje na ratne zločine u medijima u Srbiji 1991. – 1992.* Beograd: Centar za tranzicione procese. Str. 181

Slika 7. *Ibid.*.. str. 180.

Slika 8. *Ibid.*... str. 194

Slika 9. *Ibid.*.. str 231

Slika 10. *Ibid.* str 230

Slika 11. *Ibid.* str. 216

Sažetak

Dana 25. lipnja 1991. godine ostvaren je stoljetni san hrvatskoga naroda, stvorena je vlastita i samostalna država – Republika Hrvatska. U to vrijeme jača težnja Srbije za stvaranjem vlastitog cilja – Velike Srbije, unutar koje se, po njihovim planovima, trebala nalaziti i Hrvatska. Kako se hrvatsko stanovništvo s tim nije slagalo, s vremenom se u tzv. SAO Krajini počinju dizati pobune i blokirati ceste, što vodi do prvih oružanih sukoba, a samim time i do rata. U vrijeme sukoba 1991. na području Slavonije hrvatski su (i srpski) mediji intenzivno izvještavali o događanjima na tom prostoru. U svom su se djelovanju fokusirali na napetostima i aktualnim sukobima. Dosta često su djelovali subjektivno i nisu bili nepristrani, što se može uočiti u razlikovanju načina informiranja hrvatskih i srpskih novinara. Novinarstvo u ratnim uvjetima je pravi primjer koliko je stvaran utjecaj medija na javnost. Neki od hrvatskih medija imali su ulogu podignuti nacionalni ponos i motivirati vojsku za daljnja djelovanja, ali i ukazati na patnje koje proživljava civilno stanovništvo. Borba protiv srpskih snaga u medijima je poistovjeđena s borbom Davida i Golijata. Stoga je važno i stvaranje identiteta hrvatskog ratnika čija je uloga bila podizanje morala i stvaranje razlike između agresorske i hrvatske vojske. Među njima se najviše ističu *Hrvatski radio Vukovar* te novine *Glas Slavonije*, *Slobodna Dalmacija*, *Brodski list*... Najjači i najveći utjecaj na javnost imala je ratna propaganda kojom su se većinski služili srpski mediji, poput novina *Politike Ekspres* i *Večernjih novosti*, ali i RTS. One su uz pomoć propagande vodile psihološki rat, kojem je glavni cilj s jedne strane bio obeshrabriti i demonizirati neprijatelja, a s druge osigurati potporu vlastitih čitatelja, odnosno građana i to na način da se stvore negativne konotacije s njihove strane prema neprijateljima. Na taj se način događa psihičko otupljivanje gledatelja, koje se dodatno povećava prikazom necenzuriranih snimki zločina, čime se također rađa i govor mržnje i uporaba pogrđnih naziva. U srpskim se novinama govor mržnje mogao naći u gotovo svakom broju te je za njih on predstavljao slobodu govora, a ne nekakvo vrijeđanje. Kako je jačao napad na Vukovar, tako je i govor mržnje postajao sve jači. Do potpuno nove razine mržnje dolazi izmišljanjem lažnih zločina, kao što je *pronalazak 40 zaklane djece u Borovu Naselju*, vijest puštena u javnost s glavnim ciljem da izazove bijes i gnjev prema Hrvatima, i to neposredno prije zločina na Ovčari (stoga postoji mogućnost da je ta vijest plasirana u javnost namjerno). Glavna funkcija srpskih medija bila je prikazati Srbe kao žrtve, a od Hrvata, Bošnjaka i Albanaca trebalo je stvoriti agresora, neprestano podsjećajući na povijest, odnosno razdoblje Osmanskoga Carstva i Drugog svjetskog rata.

Ključne riječi: Domovinski rat 1991., mediji u ratu, srpski mediji, hrvatski mediji. ratna propaganda, govor mržnje.

CROATIAN AND SERBIAN MEDIA ON THE EVENTS OF 1991, WITH A SPECIAL FOCUS ON THE SITUATION IN SLAVONIA

Abstract

On June 25, 1991, the centuries-old dream of the Croatian people was realized, and their own and independent state, the Republic of Croatia, was established. At that time, there was a growing desire in Serbia to create its own goal - Greater Serbia, within which, according to their plans, Croatia should have been included. Since the Croatian population did not agree with this, rebellions began to rise in the so-called SAO Krajina over time, blocking roads, which led to the first armed conflicts, and therefore to war. During the 1991 conflict in Slavonia, the Croatian (and Serbian) media intensively reported on the events in that area. They focused on tensions and current conflicts in their reporting. Quite often, they acted subjectively and were not impartial, which can be seen in the difference in the way Croatian and Serbian journalists informed. Journalism in wartime conditions is a true example of how real the influence of the media is on the public. Some of the Croatian media had the role of raising national pride and motivating the army for further actions, but also pointing out the suffering experienced by the civilian population. The fight against the Serbian forces in the media is equated with the fight between David and Goliath. Therefore, it is also important to create the identity of the Croatian warrior whose role was to raise morale and create a difference between the aggressor and the Croatian army. Among them, Croatian *Radio Vukovar* and the newspapers *Glas Slavonije*, *Slobodna Dalmacija*, *Brodski list*... stood out the most. The strongest and greatest impact on the public was war propaganda, which was mostly used by the Serbian media, such as the newspapers *Politika Ekspres* and *Večernje novosti*, but also *RTS*. With the help of propaganda, they waged a psychological war, the main goal of which on the one hand was to discourage and demonize the enemy, and on the other hand to ensure the support of their own readers, i.e. citizens, by creating negative connotations with their enemies. This leads to the psychological numbing of the viewers, which is further increased by the display of uncensored footage of crimes, which also gives rise to hate speech and the use of derogatory names. In Serbian

newspapers, hate speech could be found in almost every issue, and for them, it represented freedom of speech, rather some kind of insult. As the attack on Vukovar intensified, so did the hate speech. A completely new level of hatred is reached by inventing fake crimes, such as the *discovery of 40 slaughtered children in Borovo Naselje*, news released to the public with the main goal of provoking anger and rage towards Croats, and that right before the crime on Ovčara (therefore there is a possibility that this news made public on purpose). The main function of the Serbian media was to portray the Serbs as victims, while Croats, Bosniaks and Albanians were supposed to be portrayed as aggressors, constantly reminding of history, specifically the period of the Ottoman Empire and the Second World War.

Keywords: Homeland War 1991, media in the war, Serbian media, Croatian media, war propaganda, hate speech.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ivana Ivic, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice povijesti i hrvatskog jezika, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 22. rujna 2023.

Potpis

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica:

Ivana Lvić

Naslov rada:

Hrvatski i srpski mediji o ratnim zbivanjima 1991. s posebnim osvrtom na situaciju u Slavoniji

Znanstveno područje:

Humanističke znanosti

Znanstveno polje:

Povijest

Vrsta rada:

Diplomski rad

Mentor/ica rada:

prof. dr. sc. Aleksandar Jakić

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

prof. dr. sc. Mladenko Domazet

izv. prof. dr. sc. Edo Miloš

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 22. rujna 2023.

Potpis studenta/studentice:

